

Znanje i stavovi opće populacije Osječko-baranjske županije o osobama s posebnim potrebama

---

Ranogajec, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Technical College in Bjelovar / Visoka tehnička škola u Bjelovaru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:144:958292>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of Bjelovar University of Applied Sciences](#)

VISOKA TEHNIČKA ŠKOLA U BJELOVARU
STRUČNI STUDIJ SESTRINSTVA

**ZNANJE I STAVOVI OPĆE POPULACIJE
OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE O OSOBAMA S
POSEBNIM POTREBAMA**

Završni rad br.67/SES/2016

Ana Ranogajec

Bjelovar, travanj 2017.

VISOKA TEHNIČKA ŠKOLA U BJELOVARU
STRUČNI STUDIJ SESTRINSTVA

**ZNANJE I STAVOVI OPĆE POPULACIJE
OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE O OSOBAMA S
POSEBNIM POTREBAMA**

Završni rad br.67/SES/2016

Ana Ranogajec

Bjelovar, travanj 2017.

Visoka tehnička škola u Bjelovaru

Trg E. Kvaternika 4, Bjelovar

1. DEFINIRANJE TEME ZAVRŠNOG RADA I POVJERENSTVA

Kandidat: **Ranogajec Ana** Datum: 23.08.2016.

Matični broj:000937

JMBAG: 0314009261

Kolegij: **OSNOVE ISTRAŽIVAČKOG RADA U SESTRINSTVU**

Naslov rada (tema): **Znanje i stavovi opće populacije Osječko-baranjske županije o osobama s posebnim potrebama**

Mentor: **dr.sc. Rudolf Kiralj**

zvanje: **viši predavač**

Članovi Povjerenstva za završni rad:

1. dr.sc. Zrinka Puharić, predsjednik
2. dr.sc. Rudolf Kiralj, mentor
3. Živko Stojčić, dipl.med.techn., član

2. ZADATAK ZAVRŠNOG RADA BROJ: 67/SES/2016

U radu je potrebno ispitati znanje i stavove opće populacije Osječko-baranjske županije o osobama s posebnim potrebama pomoću posebno konstruiranog anonimnog anketnog upitnika i metoda deskriptivne statistike, te opisati značaj medicinskih sestara prvostupnica i medicinskih tehničara prvostupnika u brizi o ovoj specifičnoj potpopulaciji kao i u edukaciji opće populacije o osobama s različitim posebnim potrebama.

Zadatak uručen: 23.08.2016.

Mentor: **dr.sc Rudolf Kiralj**

Zahvala

Veliku zahvalnost dugujem svom mentoru dr. sc. Rudolfu Kiralju, koji mi je uvelike pomogao pri izradi ovoga diplomskoga rada. Zahvaljujem mu se na strpljenju, vremenu i prenesenome znanju. Također, veliko hvala profesorima ali i svim zaposlenicima Visoke tehničke škole u Bjelovaru što su bili dio mojih prekrasnih godina studiranja.

Zahvaljujem se cijeloj svojoj obitelji, djedovima i bakama, sestričnima i bratićima, ujaku i ujni, tetku i teti, šogorici, dečku, prijateljima ali i kolegama što su bili uz mene u lijepim ali i teškim trenucima.

Posebnu zahvalnost i najveću zaslugu za ono što sam postigla tijekom ovih godina, pripisujem svojim roditeljima, bratu i nećaku Petru! Bez njihovog prisustva, tople riječi, strpljenja i financijske pomoći nikad ne bih bila tu gdje sada jesam.

Hvala Vam!

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. OSOBE S POSEBNIM POTREBAMA	1
1.2. DEFINIRANJE POJMOVA	2
1.3. OSOBE S POSEBNIM POTREBAMA KROZ POVIJEST	3
1.4. ZASTUPLJENOST OSOBA S POSEBNIM POTREBAMA U DRUŠTVU	5
1.5. DISKRIMINACIJA OSOBA S POSEBNIM POTREBAMA	6
1.6. KVALITETA ŽIVOTA	6
1.6.1. Zapošljavanje	7
1.6.2. Barijere	8
1.6.3. Razvijanje svijesti društva	9
1.6.4. Samoaktualizacija	9
1.7. PRAVA I VRSTE POMOĆI OSOBAMA S INVALIDITETOM	10
1.8. VRSTE OŠTEĆENJA	12
1.8.1. Tjelesni invaliditet	12
1.8.2. Oštećenje vida	13
1.8.3. Oštećenje sluha	14
1.8.4. Gluhosljepoća	15
1.8.5. Mentalna retardacija	16
1.8.6. Autizam	19
1.8.7. Poremećaji govorno-glasovne komunikacije	20
2. CILJ ISTRAŽIVANJA	24
2.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA	24
2.2. DOPRINOS ISTRAŽIVANJA	25
3. METODE	26
3.1. POSTUPAK ISTRAŽIVANJA	26
3.2. INSTRUMENT ISTRAŽIVANJA	26
3.3. ISPITANICI I METODE PRIKUPLJANJE PODATAKA	26
3.4. STATISTIČKA OBRADA PODATAKA	27
4. REZULTATI	28
4.1. OSNOVNA OBILJEŽJA UZORKA	28
4.2. ZNANJE I STAVOVI ISPITANIKA O OSOBAMA S POSEBNIM POTREBAMA	31
4.3. SAZNANJA ISPITANIKA O ZASTUPLJENOSTI OSOBA S POSEBNIM POTREBAMA U NJIHOVOJ ŽUPANIJU	38
4.4. RAZMIŠLJANJE ISPITANIKA O SKRETANJU POZORNOSTI NA OSOBE S POSEBNIM POTREBAMA	46
5. RASPRAVA	56
5.1. ZNANJE ISPITANIKA O OSOBAMA S POSEBNIM POTREBAMA	56

5.2. STAVOVI ISPITANIKA O OSOBAMA S POSEBNIM POTREBAMA	57
5.3. RAZLIKA U ZNANJU S OBZIROM NA OBRAZOVANJE.....	58
5.4. RAZLIKA U ZNANJU S OBZIROM NA DOB	59
6. ZAKLJUČAK.....	61
7. LITERATURA	63
8. POPIS KORIŠTENIH KRATICA	65
9. SAŽETAK.....	66
10. SUMMARY.....	67
11. PRILOZI.....	68

1. UVOD

Tijekom prošlosti ali i danas svaka osoba koja je drugačija često se izolira iz društva. Netko bi pomislio da u novom i modernijem vremenu dolazi do promjena stava prema takvim osobama, ali i dan danas okretanje glave prilikom susreta sa osobom koja je drugačija nije ništa novo. Danas se više nego prije priča o osobama s posebnim potrebama, ali nažalost ne priča se tokom cijele godine, nego samo povremeno. Stanje je takvo da se o osobama s posebnim potrebama nikada ne priča u cjelini, nego uvijek zasebno, većinom samo o osobama s oštećenjem vida i sluha, kao da nitko nije svjestan koga sve ubrajamo u tu skupinu osoba. Upravo iz tog razloga potrebno je više pisati i istraživati o osobama koje su zapostavljene od strane društva, zanemarene, zaboravljene. Može se napraviti puno ukoliko makar osobe koje su ispunile anketu za ovaj diplomski rad potaknemo na razmišljanje.

Zadatak ovog istraživačkoga rada je objasniti društvu tko su sve osobe s posebnim potrebama, saznati kako su se u prošlosti odnosili prema njima i ima li kakvoga pomaka sve do danas, koja su njihova prava ali i mogućnosti. Od ispitanika želimo saznati koliko znaju o osobama s posebnim potrebama, kakvi su njihovi stavovi, imaju li predrasude prema nekome tko je drugačiji. Svrha rada je u potpunosti spriječiti podjelu društva na zdrave i bolesne, a kako bi to uspjeli potrebno je više informirati druge o problematici tih osoba.

1.1. Osobe s posebnim potrebama

U Deklaraciji o pravima osoba s posebnim potrebama iz 1975. godine (1) definicija navodi da su "osobe s posebnim potrebama sve one osobe koje si zbog prirođenog ili zadobivenog oštećenja nisu u stanju osigurati vlastitom snagom ili barem djelomičnom snagom odgovarajući položaj na poslu, u zvanju i u društvu". To su osobe kojima se zbog bolesti, nesreće ili loših životnih uvjeta život toliko izmijenio da nisu više sposobne uključiti se u sve oblike svakidašnjeg života. Osobe s posebnim potrebama su osobe s oštećenjem vida, sluha, govornom manom, osobe s mentalnim oštećenjem, s problemima u učenju i ponašanju, tjelesnim oštećenjem, autizmom i drugi. Isto tako to su i sve osobe kojima je potrebna pomoć druge osobe u svakodnevnom funkcioniranju. U tu skupinu možemo uključiti i starije osobe, nemoćne, napuštene, siročad, alkoholičare i ovisnike, nepismene i odgojno zapostavljene,

zatrovane. Ukratko, svi ljudi kojima je potrebna pomoć drugih nazivamo ih osobe s posebnim potrebama.

1.2. Definiranje pojmova

Pojmovi koji označavaju osobe s posebnim potrebama neprestano se mijenjaju i razvijaju (2). Danas se u dokumentima Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe koristi termin "osobe s invaliditetom" dok u RH ne postoji jedinstveni naziv za osobe s posebnim potrebama. Postoji mnogo termina koji se koriste a neki od njih su: "invalidnost", "tjelesno i duševno oštećenje", "smetnje u razvoju", "ometenost u psihičkom ili fizičkom razvoju", "tjelesno ili mentalno oštećenje" i sl. (3). U prošlosti su se najčešće koristili medicinski ili dijagnostički termini poput "invalidnosti" i "hendikepa". Upravo zbog te neodređenosti termina kočio se razvoj za poboljšanjem života osoba koje žive s invaliditetom. Iz tih razloga Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) 1980. godine izdaje "Međunarodnu klasifikaciju oštećenja, invaliditeta i hendikepa" (ICIDH). Navedeni priručnik (3) prihvatilo je i Vijeće Europe a pomoću njega dobiva se potpunija informacija o zdravstvenom stanju te funkcionalnim sposobnostima osobe. Također, postiže se unapređenje kvalitete života i bolji uvjeti za osobe s invaliditetom ali i njihove obitelji.

Priručnik stavlja naglasak na sljedeće pojmove (4).

I. Bolest – poremećaj normalnih procesa u organizmu. Odnosi se na nepravilno odvijanje životnih funkcija nastalih reakcijom organizma na vanjske ili unutrašnje mehaničke, fizikalne, kemijske, biološke ili psihološke podražaje.

II. Oštećenje – definira se kao svaki nedostatak, gubitak, nepravilnost ili odstupanje od anatomskih, fizioloških i psihičkih struktura i funkcija. Predstavlja poremećaj na razini organa.

III. Invaliditet (nesposobnost, onesposobljenost) – predstavlja svako ograničenje, smanjenje ili nedostatak sposobnosti u obavljanju određenih fizičkih aktivnosti ili psihičkih funkcija.

IV. Hendikep (ometenost) – otežavajuća okolnost, teškoća, smetnja, tjelesna ili duševna mana. To je svako nepovoljno stanje koje dugotrajno ili stalno ograničava osobu u

svakodnevnom funkcioniranju. Nastaje kao posljedica oštećenja i invaliditeta a predstavlja poremećaj na razini osobe i njezine okoline.

Primjenom ICIDH klasifikacije stečena su nova značajna iskustva i veća potreba za razvojem novih zdravstvenih usluga za osobe s posebnim potrebama.

Kada govorimo o osobi s posebnim potrebama nije prihvatljivo nazivati ju ili označavati njenim nedostatkom. Iz tih razloga nije primjereno koristiti se terminima poput: "invalid", "invalidna osoba", "slijepac", "gluha osoba" i sl. Bitno je da naglasimo osobu kao čovjeka u cjelini, da se ističe njegova osobnost a ne poteškoća ili pak nedostatak, zato su primjereni termini "osoba s invaliditetom" ili češće "osoba s posebnim potrebama". Sve osobe koje imaju neka od oštećenja a nazivamo ih "osobe s posebnim potrebama" u tom nazivu ne pronalaze sebe. Navedena populacija osjeća se kao da je teret društvu, kao da oni imaju neke posebne zahtjeve i velike troškove koji se za njih moraju izdvajati. Osobe s invaliditetom doživljavaju taj naziv kao neprimjeren, jer oni zapravo nemaju nikakve posebne potrebe niti traže povlastice za sebe. Smatraju da su to potrebe koje se trebaju zadovoljiti kao i kod ostale ljudske populacije. Mogućnost školovanja, pristupa javnim ustanovama, pravo na dostojanstven život ima svaka osoba na ovome svijetu pa tako i oni. Čak i kada bi se taj termin prihvatio u tu kategoriju bi mogli staviti svakoga čovjeka, jer svatko od nas ima neke svoje potrebe koje su za svakoga jedinstvene.

1.3. Osobe s posebnim potrebama kroz povijest

Tijekom prošlosti osobe s posebnim potrebama najčešće su bile smatrane teretom društva, bile su proganjane i društveno marginalizirane (5). Prema takvim osobama ponašali kao da nisu ljudi, kao da nisu ljudska bića od krvi i mesa, kao da su oni "drugačiji". Odnosili su se prema djeci s invaliditetom izrazito netolerantno i okrutno. Smatrali su ih potpuno nekorisnima, i oni kao i svi ostali poput njih nisu imali nikakva prava. Smatrani su teretom društva i bili su prepušteni sami sebi i svojim članovima obitelji. Ostavljali su ih na pustim i zabačenim mjestima, poput šuma, kako ih nitko više nebi mogao pronaći. Osobe koje su imale invaliditet smatrale su se beskorisnima, dok su one osobe koje su invaliditet stekli tijekom borbe ili rata slavili i stavljali ih na povlaštene položaje. Također, osobe koje su bile gluhonijeme, slijepi ili

su imale neku duševnu smetnju, mučili su i vezali sve dok se nisu počeli osnivati crkveni redovi.

Crkveni redovi donose nešto novo za takve osobe pružajući utočište svim siromašnim, bolesnim i onima koji su imali neko oštećenje (6). Tada odnos prema njima postaje sve humaniji, dobivali su više razumijevanja ali i pomoći od članova uglednog društva.

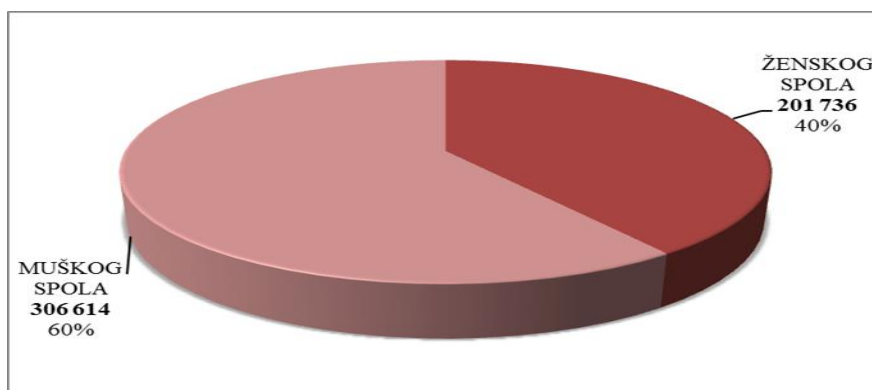
Nakon teških vremena došlo je i do razdoblja prihvaćanja osoba s invaliditetom. Unatoč brojnim osuđivanjima, netoleranciji, ismijavanja i upiranja prstom, dolazi do društvenih promjena. Društvo počinje vjerovati u sposobnosti svih osoba i počinje se shvaćati da je svatko od nas na ovaj svijet došao kako bi upotpunio ljudsku zajednicu sa nekom svojom posebnom notom. Bolja vremena za osobe s invaliditetom dolaze razvojem znanosti, stvaranjem građanskog društva i građanskih prava. Tada se počinju otvarati brojne institucije, domovi i škole za osobe s invaliditetom. U Parizu se 1776. godine (6) otvara prva škola za osobe s oštećenjem sluha, a 1785. za osobe s oštećenjem vida. Zavod za smještaj gluhonijemih osoba otvara se 1788. godine u Leipzigu, a u Beču 1799. 19. stoljeće postaje od velike važnosti za osobe s posebnim potrebama. Naime, osobe s posebnim potrebama dobivaju još veće razumijevanje od strane društva, otvaraju se mnogobrojne škole, otvaraju se domovi za smještaj i sve više ljudi pruža pomoć na načine na koji mogu. Tako se početkom 19. stoljeća (6) u Parizu otvara prva škola za osobe s mentalnom retardacijom i nastavlja se otvaranjem takve iste škole u SAD-u, Velikoj Britaniji i Europi. Druga polovica 19. stoljeća povećava broj škola ali i domova gdje su se smještale osobe s određenom vrstom invaliditeta.

U našoj RH edukacija za osobe s posebnim potrebama započinje 1891. godine (3) u Zagrebu u Zemaljskom zavodu za gluhonijemu djecu i u Zemaljskom zavodu za slijepu djecu 1895. Također, u Zagrebu započinje i rad sa osobama s mentalnom retardacijom 1930. godine. Nakon Drugog svjetskog rata društvo shvaća da je potreban veći broj ustanova, specijalnih škola ali i fondova koji će pridonositi potrebama tih osoba. Sedamdesetih godina 20. stoljeća osobe s invaliditetom se sve više počinju prihvaćati kao ravnopravni članovi zajednice. Postaju ravnopravne u školovanju ali i pri zapošljavanju. Još veće mogućnosti i prava dobivaju 1975. godine (1) kada je donesena Deklaracija o pravima osoba s posebnim potrebama koju smo već ranije spomenuli.

1.4. Zastupljenost osoba s posebnim potrebama u društvu

Prema procjenama UN-a (7) problem invalidnosti je mnogo rašireniji nego što mislimo. Od deset stanovnika svake zemlje bar je jedan u izvjesnoj mjeri invalid, što bi značilo da se broj osoba s invaliditetom u općoj svjetskoj populaciji kreće na oko 10%. U RH postotak osoba s invaliditetom kroz zadnja desetljeća doživio je znatne promjene (5). Tome je veliki utjecaj dao Domovinski rat ali i eksplozivna sredstva koja su ostala nakon rata na područjima gdje ljudi danas borave. Ti događaji su ostavili za sobom veliki broj ranjenih što je rezultiralo i povećanjem broja osoba s invaliditetom u našoj državi. Ni dan danas se ne zna o kolikom povećanju broja osoba s invaliditetom je riječ jer tada nisu postojale baze podataka koji su govorili o stvarnom broju osoba s invaliditetom prije rata.

Hrvatski sabor 5. srpnja 2001. godine (5) donosi odluku o proglašenju Zakona o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom. Zakon nam donosi uređeni način prikupljanja podataka o uzroku, vrsti, stupnju i težini oštećenja zdravlja osoba s invaliditetom. Tim zakonom omogućeno nam je dobiti uvid u stvarne brojke i mnoge druge podatke i probleme s kojima se ove osobe susreću. Opći sociodemografski podaci na dan 12. ožujka 2015. godine (8) ukazuju da u RH živi 508 350 osoba s invaliditetom od čega su 306 614 muškog spola (60%) i 201 736 ženskog (40%)(Slika 1). Osobe s invaliditetom čine oko 12% ukupnog stanovništva RH.

Slika 1.1. Zastupljenost osoba s invaliditetom prema spolu u RH (8)

1.5. Diskriminacija osoba s posebnim potrebama

Neznanje je jedan od najčešćih uzročnika predrasuda i diskriminacije. Uvijek je lakše dati sebi objašnjenje i interpretaciju određenih ponašanja ili običaja, nego uložiti trud i zaista saznati činjenice. Diskriminacija po osnovi invaliditeta je kada netko stavlja osobu, kao i osobu povezanu s tom osobom rodbinskim ili drugim vezama, u nepovoljni položaj zbog njenog invaliditeta (9). Također, diskriminacija po osnovi invaliditeta je i kada netko pogrešno misli da neka osoba ima invaliditet pa je zato što (pogrešno) misli da ona ima invaliditet stavlja u nepovoljno položaj zbog njenog invaliditeta. Diskriminacija je i uznemiravanje, a uznemiravanje po osnovi invaliditeta je svako neželjeno ponašanje nekoga zbog nečijeg invaliditeta koje za cilj ima ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva te osobe, a uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje toj osobi. Kako bi osoba s invaliditetom mogla ostvariti svoja prava i kako bi postigla kvalitetu života kao i svi ljudi, društvo u kojem se nalazi trebalo bi imati puno više razumijevanja i prije nego što osude nekoga staviti se u kožu te osobe.

1.6. Kvaliteta života

Život osoba s posebnim potrebama ne razlikuje se od života zdrave osobe. I oni kao i svi ljudi žele biti korisni, doprinositi svojoj zajednici, žele učiti, stvarati ali i voljeti. Kako bi mogli to sve ostvariti potrebno je samo dati im priliku. Kada se govori o kvaliteti života osoba s posebnim potrebama treba naglasiti da su sve osobe jednake bez obzira na nedostatke. Diskriminaciju prema njima važno je odmah otkloniti i povećati njihovo dostojanstvo. Danas većina osoba s posebnim potrebama živi u teškim uvjetima, osuđeni su na siromaštvo koje odmah sa sobom donosi nemogućnost liječenja, rehabilitacije, dostupnost lijekovima i sl. Mnogi od njih su usamljeni, a velika većina nikad ne dobije priliku zaposliti se. Moglo bi se reći da je pomoć koju dobivaju dovoljna za preživljavanje, ali dovoljna je samo zato što su se osobe s posebnim potrebama naučile tako živjeti.

1.6.1. Zapošljavanje

Zapošljavanje osoba s invaliditetom regulirano je Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (10). Kada osoba s invaliditetom dobije priliku da radi, tada ona postaje neovisna, što bitno utječe na kvalitetu života te osobe ali dolazi i do povećanja samopouzdanja.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje osoba s invaliditetom (10) navodi se da je njihovo zapošljavanje moguće pod općim ili posebnim uvjetima.

I. OPĆI UVJETI – zapošljavanje po općim propisima koji uređuju područje rada i zapošljavanja.

Tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti i druga državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne samouprave, javne službe, izvanproračunski fondovi te pravne osobe u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu RH dužni su na primjerenom radnom mjestu, prema vlastitom odabiru, u primjerenim radnim uvjetima imati zaposlene osobe s invaliditetom.

II. POSEBNI UVJETI – zapošljavanje u ustanovi ili trgovačkom društvu koje je osnovano isključivo kako bi se zaposlila osoba s invaliditetom ili ako se radi o samozapošljavanju osobe s invaliditetom. Pod posebnim uvjetima zapošljavaju se osobe s invaliditetom koje nemaju mogućnosti zaposliti se pod općim uvjetima.

Broj zaposlenih osoba s invaliditetom određen je sljedećom tablicom (Tablica 1.1).

Tablica 1.1. Prikaz promjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (10)

DATUM PRESTANKA VAŽENJA ZAKONA	POTREBAN BROJ ZAPOSLENIH PO ZAKONU	BROJ OSOBA S POSEBNIM POTREBAMA
Do 31.12.2008. god.	Najmanje jedna osoba s invaliditetom	Na svaka 42 zaposlena
Do 31.12.2011. god.	Najmanje jedna osoba s invaliditetom	Na svakih 35 zaposlenih
Do 31.12.2014. god.	Najmanje jedna osoba s invaliditetom	Na svakih 25 zaposlenih
Do 31.12.2017. god.	Najmanje jedna osoba s invaliditetom	Na svakih 20 zaposlenih

Osoba s invaliditetom koja zasniva radni odnos, sklapa ugovor o radu ili na neki drugi način kojije određen posebnim propisima (10). Ona time stječe prava i preuzima sve obveze iz radnog odnosa prema postojećem radnom zakonodavstvu RH te prema odredbama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

1.6.2. Barijere

Gdje god da se okrenemo oko sebe sigurno postoji barem jedna zapreka s kojom bi se osoba s invaliditetom mogla susresti. Kako bi se povećala kvaliteta života osoba s invaliditetom postoji mnogo mogućnosti, a jedna od njih je i prilagodba stanovanja. Često se osobe s invaliditetom ne mogu slobodno kretati pri ulasku u tuđi ali i vlastiti dom ukoliko prilaz nije prilagođen njihovim potrebama i mogućnostima. Kućni prilaz im mora biti prilagođen kako osoba ne bi morala ovisiti o tuđoj pomoći pri ulasku u vlastiti dom. Također, brojni značajni objekti poput zdravstvenih ustanova, ustanova za obrazovanje i banaka morali bi biti prilagođeni njihovim potrebama. Od velike važnosti je i prilagodba okoliša ali i javnog prijevoza. Okoliš mora biti prilagođen za osobu s invaliditetom. Potrebno je spuštanje nogostupa na cestama, ugradnja semafora koji šalju zvučne signale te dizala u javnim ustanovama. Navedeno je samo par sitnica na koje se treba paziti pri uređenju okoliša i javnih ustanova, osobama s invaliditetom to znači puno, a mi nećemo ni primijetiti.

1.6.3. Razvijanje svijesti društva

Mediji imaju veliku ulogu u razvijanju svijesti društva prema osobama s posebnim potrebama. Oni se brinu kako bi došlo do širenja bitnih informacija prema ljudskoj zajednici, preko njih saznajemo o nečemu što sami nikada ne primjećujemo ili o čemu ne razmišljamo često. Također, javnosti pružaju jasnu sliku i potiču ih na promjene. Tako se danas zahvaljujući upravo medijima sve više priča i o osobama s invaliditetom. Upravo putem medija saznajemo za humanitarne akcije u kojima se makar jednom u godini prikuplja novac za rad nekih od udruga. Danas udruga u našoj okolini ima sve više, organiziraju se razne radionice, više se ljudi javlja na volonterske radove a mnogi od nas ne bi ništa znali o tome da nema medija ali i društvenih mreža. Sve to informiranje doprinosi boljem i kvalitetnijem životu osoba s invaliditetom jer kako bi netko znao za njihove potrebe a da društvo o tome ne priča? Zato je potrebno što više promicati njihova prava ali i razvijati svijest društva i samo će tako osoba s invaliditetom imati bolju kvalitetu života.

1.6.4. Samoaktualizacija

Svatko od nas želi se razvijati, želimo uvijek težiti nečem višem, želimo se usavršavati i napredovati, ali svatko od nas ima svoje mogućnosti, neki veće neki manje. Isto je i sa osobama s invaliditetom, nebitno kolike su im mogućnosti oni se uvijek žele razvijati a ne stajati na jednom mjestu. Od velike je važnosti da osobu s invaliditetom potičemo samostalnosti. Uvijek im treba pružiti pomoć ukoliko je oni traže ali prije toga ih treba upitati da li je trebaju. Mnogi od njih nemaju ni malo samopouzdanja, povlače se u sebe i osjećaju se bespomoćno. Mi smo tu za njih koji ih trebamo poticati na samopouzdanje, jer sa samopouzdanjem dolazi i bolje raspoloženje, osoba je sretnija, a sa srećom dolazi i bolja kvaliteta života same te osobe ali i njezine obitelji.

1.7. Prava i vrste pomoći osobama s invaliditetom

Kako bi mogli koristiti sva prava i pomoć, osobe s invaliditetom prvo trebaju proći proces utvrđivanja invaliditeta postupkom vještačenja (11). Vještačenje je postupak kojim se dobiva stručno mišljenje i utvrđuje vrsta, stupanj i težina tjelesnog i intelektualnog oštećenja, vrsta i težina psihološke bolesti, nesposobnosti za rad te potreba za pomoći druge osobe i zdravstvenom njegu. Osobama s invaliditetom nadležna upravna tijela priznat će zakonom propisana prava tek nakon što dobiju na uvid nalaze i mišljenje o njihovoj vrsti i stupnju težine bolesti od izabranog liječnika opće medicine.

Briga za osobe s invaliditetom odvija se u državnim institucijama, zakonodavstvu, zdravstvenim, socijalnim, odgojno-obrazovnim ustanovama, gradskim uredima za socijalnu skrb, centri za socijalni rad, službama mirovinskog, invalidskog i zdravstvenog osiguranja i humanitarnim organizacijama osoba s invaliditetom. Također, postoje i brojni dokumenti koji navode mjere za poboljšanje života i položaja osoba s invaliditetom. Deklaracije i povelje imaju veliki utjecaj na ostvarivanje njihovih prava.

Vrste pomoći koje se pružaju osobama s posebnim potrebama su navedene u slijedećem tekstu (12).

I. **Prava iz područja mirovinskog osiguranja** – uključuju pravo na starosnu mirovinu, invalidnu mirovinu, naknadu zbog tjelesnog oštećenja, prava na osnovi invalidnosti zbog bolesti, zbog ozljede na radu i dr.

II. **Prava iz područja zdravstvenog osiguranja** – uključuju pravo na zdravstvenu zaštitu na svim razinama (primarnoj, bolničkoj, specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu). Uključuju korištenje lijekova koji su utvrđeni osnovnom i dopunskom listom lijekova, ortopedska i druga pomagala, rehabilitaciju, stomatološku zaštitu i dr.

III. **Prava iz područja socijalne skrbi** – ostvaruju osobe s invaliditetom. To su prava na osobnu invalidninu, doplatak za pomoć i njegu, osposobljavanje, skrb u krugu obitelji ili izvan nje i dr.

a) Pravo na osobnu invalidninu – novčana pomoć čija je svrha zadovoljavanje egzistencijalne potrebe osoba s invaliditetom koje žive s vlastitom obitelji. Na ovo pravo ima osoba koja ima teža tjelesna ili intelektualna oštećenja koja su nastala prije osamnaeste godine života.

b) Pravo na doplatak za pomoć i njegu – pružanje financijske pomoći kako bi osoba s invaliditetom s tim sredstvom platila uslugu koja joj je potrebna da bi zadovoljila svoje specifične potrebe. Za razliku od osobne invalidnine ovo pravo mogu ostvariti i osobe kod kojih je teže oštećenje nastalo nakon osamnaeste godine života. Ukoliko se osoba ne može sama kretati, oblačiti se, hraniti se i održavati osobnu higijenu tada dobiva stalnu pomoć i njegu.

Ostvarivanje ovog prava ovisi o prihodima članova obitelji što znači da ovu vrstu pomoći ostvaruju oni koji imaju minimalne prihode. Iznimka su osobe koje imaju teži stupanj invaliditeta ili neka od oštećenja. Ovo pravo imaju osobe čije je oštećenje nastalo nakon osamnaeste godine života.

c) Pravo na osposobljavanje za samostalan život i rad – odnosi se na obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi u posebno odgojno-obrazovnim ustanovama ali i redovnim školama gdje će osobe imati poseban program. Naknadu do zaposlenja ima pravo osoba koja se osposobila za samostalan život i rad.

d) Pravo na novčanu pomoć za troškove prijevoza – isplaćuje se kako bi se podmirili troškovi prijevoza od mjesta gdje osoba stanuje do mjesta gdje pohađa nastavu ili određeni rehabilitacijski program.

e) Pravo na status roditelja njegovatelja – na to pravo ima jedan od roditelja djeteta s poteškoćama kojemu je zbog održavanja bolje kvalitete života potrebno pružanje specifične i jedinstvene njege. Prema procjeni i preporuci liječnika roditelj mora biti sposoban za izvođenje raznih medicinskih zahvata.

f) Pravo na pružanje pomoći i njege u kući – takvo pravo organizira ustanova socijalne skrbi. Ovo pravo mogu ostvariti osobe s invaliditetom kada nemaju mogućnosti da im pomoć i njegu omoguće roditelji, djeca ili drugi bliski članovi obitelji.

g) Pravo na skrb izvan vlastite obitelji – obuhvaća sve oblike smještaja ili boravka u udomiteljstvu, domovima socijalne skrbi ili drugim ustanovama.

IV. Prava iz područja radnog odnosa i zapošljavanja – uključuju prava u slučaju profesionalne nesposobnosti za rad, opasnosti od nastanka oštećenja, ostvarenje roditeljskih prava djece s težim teškoćama u razvoju.

V. **Ostala prava** – prava iz područja mobilnosti (oslobođenje od plaćanja godišnje naknade za korištenje cesta, popusti pri otkupu stana i dr.).

Pravo na zdravstvenu njegu u kući najviše je potrebna osobama koje imaju invaliditet i žive sa svojom obitelji. To pravo ostvaruju sve osobe koje nemaju mogućnost da se netko brine za njih poput teško pokretnih ili nepokretnih osoba (13). Zdravstvena njega u kući korisnicima pruža sve postupke opće i specijalne zdravstvene njege koje je medicinska sestra ovlaštena samostalno provoditi. Često se događa da nakon otpusta iz bolnice osoba nastavlja dobivati njegu u vlastitome domu kako bi se spriječilo pogoršanje zdravstvenog stanja korisnika.

1.8. Vrste oštećenja

1.8.1. Tjelesni invaliditet

Tjelesnim invaliditetom smatraju se oštećenja, deformacije, funkcionalne ili motoričke smetnje zbog kojih je potrebna zaštita i osposobljavanje za život i rad u primjerenim uvjetima (3).

Tjelesni invaliditet uključuje:

- I. oštećenja lokomotornog sustava
- II. oštećenja perifernog živčanog sustava i mišićnog sustava
- III. oštećenja središnjeg živčanog sustava
- IV. oštećenja drugih organa i organskih sustava (dišni, cirkulacijski, probavni, endokrini, urogenitalni sustav i dr.)
- V. oštećenja nastala kao posljedica trauma

Osobe s tjelesnim invaliditetom nisu u mogućnosti ispunjavati svakodnevne obaveze koje život donosi. Ne mogu samostalno obavljati fiziološke potrebe, brinuti se za sebe niti se samostalno kretati bez pomagala (14). Zato je cilj zdravstvene njege osoba s tjelesnim invaliditetom postići najveću moguću razinu samostalnosti u zadovoljavanju osnovnih ljudskih potreba. Zadovoljavanje potreba osoba s tjelesnim invaliditetom ovisi o težini

invaliditeta, lokalizaciji ozljeda, posljedicama te osobnosti osobe. Kada je riječ o zdravstvenoj pomoći ona se može davati kroz cijeli život ili povremeno kada pomoć osobi s tjelesnim invaliditetom zatreba. Osim liječničkih intervencija, za oboljele se skrbe medicinske sestre u nekoj od ustanova. Pomoć se može pružati u brojnim bolničkim ustanovama, ustanovama za rehabilitaciju, patronažnoj zdravstvenoj skrbi, putem zdravstvene njege u kući, fizikalnoj terapiji i dr.

1.8.1.1. Cerebralna paraliza

Značajni uzrok tjelesnog invaliditeta je cerebralna paraliza (14). To je grupa neprogresivnih ali promjenjivih motornih oštećenja uzrokovanih oštećenjem mozga u ranim stadijima razvoja. Cerebralnu paralizu bolje je definirati kao stanje nego kao bolest. Uzroci cerebralne paralize dijele se na:

prenatalne – infekcije, intrauterina ishemija mozga

perinatalne – cerebralna hipoksija i krvarenje u porodu i ranoj novorođenačkoj dobi

postnatalne – meningitis, encefalitis

Simptomi su promjenjivi ali usporen razvoj motorike je uvijek prisutan (15). Simptomi ovise o lokalizaciji oštećenja mozga a ne o uzroku, dok na njih utječu terapijski postupci i procesi razvoja. Neki od znakova su: mlohavost mišića, prekomjerna napetost mišića, nesposobnost sjedenja bez potpore, teškoće hranjenja, odsutnost osmjeha, aktivnost samo jedne strane tijela i sl.

1.8.2. Oštećenje vida

Termin oštećenje vida odnosi se na sljepoću i slabovidnost. Slabovidnost i sljepoća razlikuju se po uzrocima i stupnju (16). Oštećenja vida podrazumijevaju stupanj oštećenja vidnog sustava, a seže od potpune sljepoće, visoke slabovidnosti sve do približno normalnog vida.

Što se tiče etiologije, na osjetilo vida utječu nasljedni i nenasljedni čimbenici, dok su posljedica toga blaža ili teža oštećenja vida (17). Kod djece se javljaju razna oštećenja poput

urođene malformacije oka, urođene katarakte, perinatalne i postnatalne infekcije, retinopatija nedonoščadi, tumori, dječji glaukom, strabizam, traume i dr. U odraslih osoba oštećenja vida uzrokovana su traumom, miopijom, odvajanjem mrežnice, kardiovaskularnim bolestima, dijabetesom, kataraktom, glaukomom, tumorima i degenerativnim bolestima oka.

Na pitanje koliko u svijetu ima slijepih i slabovidnih osoba bilo bi jako teško odgovoriti. Naime, broj slijepih i slabovidnih osoba ne može točno biti utvrđen jer ne postoji jasna definicija sljepoće i slabovidnosti. No prema podacima WHO-a na svijetu je u 2010. godini (18) bilo oko 285 milijuna slabovidnih i slijepih osoba, a u Europi oko 28,2 milijuna. Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, iz ožujka 2015. godine (8), u RH ukupan broj osoba s oštećenjem vida je 17 039. Ovaj podatak znači da na 1000 stanovnika njih 4 imaju oštećenje vida. Osječko-baranjska županija je predmet istraživanja ovog rada, te tako treba napomenuti i broj stanovnika sa oštećenjem vida u toj županiji. Ukupan broj osoba s oštećenjem vida u Osječko-baranjskoj županiji u ožujku 2015. godine (8) bio je 986, što čini približno 5,8% od ukupnog broja osoba sa oštećenjem vida u RH.

1.8.3. Oštećenje sluha

Oštećenje sluha je nemogućnost ili smanjena mogućnost primanja, provođenja i registriranja slušnih podražaja, zbog urođenih ili stečenih oštećenja, nerazvijenosti ili umanjene funkcionalnosti slušnog organa, slušnog živca ili slušnih centara u mozgu(19). Oštećenje sluha je najučestaliji senzorni poremećaj i jedan je od najčešćih prirođenih oštećenja. Najranije se otkriva u novorođenačkoj dobi, dok je gornja granica tri godine. Od 2002. godine u RH se u svim rodilištima radi probir novorođenčadi na oštećenje sluha, tako da su sva djeca pregledana prije otpusta iz rodilišta. Stručnjaci smatraju da se na 1000 rođene djece rađa jedno do dvoje djece koja su slušno oštećena. Kod djece sa povećanim faktorom rizika oštećenje sluha je čak 30 do 50% veće nego kod djece bez faktora rizika (19). Oko 70% svih oštećenja sluha rezultat su nepovoljnih prenatalnih i perinatalnih čimbenika. Razvoj sluha je vrlo bitan za čovjekovo daljnje funkcioniranje u životu jer upravo razvoj sluha omogućava razvoj govora. Zbog te činjenice razvoj sluha je temeljni preduvjet za verbalnu komunikaciju.

Uzroci oštećenja sluha su raznoliki. Najčešće se radi o genetskim čimbenicima, bolestima u trudnoći, vrlo teškom porođaju i komplikacijama za vrijeme i nakon porođaja (3). Što se tiče vremena nastanka oštećenja, neka djeca zadobiju oštećenje prije usvojenog glasovnog govora

dok kod nekih je sluh oštećen nakon usvojenog govora. Kada je slušni kanal isključen kao osjetilo primanja zvuka, dijete ne može usvojiti i razviti govor, te upravo zbog toga rano oštećenje sluha bitno utječe na cjelokupni razvoj djeteta i njegovo sazrijevanje. Uzroci oštećenja sluha dijele se na nasljedne i stečene, ali mogu djelovati i prenatalno, perinatalno i postnatalno (3).

1.8.4. Gluhosljepoća

Termin gluhosljepoće mijenjao se tijekom povijesti više puta. Neki od termina koji su se koristili su: dvostruko osjetilno oštećenje, gluhonijemo slijepe osobe, gluhe i slijepe osobe, gluhonijeme osobe s oštećenjem vida i mnogi drugi (3). Navedeni termini nisu bili prihvaćeni od strane društva te se tako jednoznačni termin "gluhoslijepa osoba" počinje usvajati 1991. godine. U RH taj termin počinje se koristiti 1997. godine dok se 2003. godine uvrštava u Zakon o socijalnoj skrbi. Kod gluhosljepoće nalazimo istovremeno i oštećenje vida ali i sluha i zato je smatramo jedinstvenim, specifičnim i kompleksnim oštećenjem (7). Gluhosljepoća nije bolest, to je stanje koje ograničava ili onemogućava osobi optimalnu percepciju vidom i sluhom. U Hrvatskoj se sve do 1994. godine (20) nije puno pričalo ali ni znalo o gluhosljepoći. Takve osobe na našim prostorima jednostavno nisu bile prepoznate dok se ni o gluhosljepoći nije razmišljalo kao o jedinstvenom oštećenju.

Gluhosljepoća može biti urođena odnosno kongenitalna ili stečena kao posljedica neke bolesti, traume ili oštećenja (14). Teže poteškoće i ograničenja koje rezultiraju kao posljedica gluhosljepoće manifestiraju se u svakodnevnom životu u zajednici. Te teškoće su izrazito vidljive u komunikaciji, pristupu informacijama, kretanju, učenju, školovanju, radnom osposobljavanju i društvenom životu. U rijetkim slučajevima osobe s gluhosljepoćom imaju potpuno oštećenje, odnosno da su potpuno gluhe i slijepe (3). Većina ima značajne ostatke vida ili sluha uz kombinaciju težeg oštećenja drugog osjetila. Što ukratko znači da je gluhoslijepa osoba ona osoba kod koje su istodobno prisutna dvostruka senzorička oštećenja, odnosno oštećenje i vida i sluha. Broj osoba s gluhosljepoćom procjenjuje se od 5 do 18 gluhoslijepih na 100 000 stanovnika (20). Prema navedenoj procjeni broj gluhoslijepih osoba u Hrvatskoj kreće se od 250 do 900.

Specifično za gluhoslijepu osobu je da se uvijek kreću pomoću crveno-bijeloga štapa kojeg možemo vidjeti na sljedećoj slici (Slika 1.2)(3). Dobro je zapamtiti da je simbolika

gluhosljepeće crveno-bijeli štap kad sretnemo osobu s takvim štapom moramo znati da ta osoba ne samo da ne vidi nego ni ne čuje dobro. Zato je bitno poznavati pomagala kojim se koriste osobe s oštećenjem.

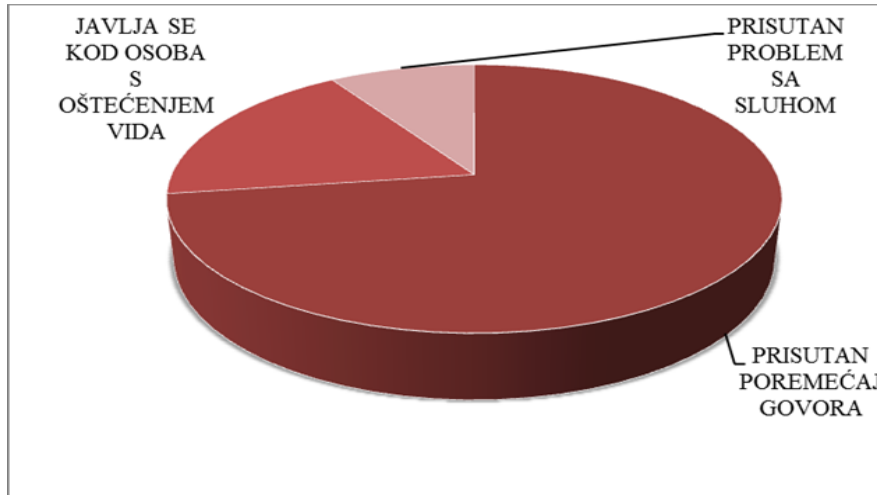
Slika 1.2. Crveno-bijeli štap pomoću kojega se kreću osobe sa gluhošljepoćom (21)

1.8.5. Mentalna retardacija

U skupinu osoba s posebnim potrebama ubrajamo i osobe s mentalnom retardacijom (MR). Uz taj naziv koristimo još i naziv "osobe s intelektualnim teškoćama". Prema dijagnostičkom i statističkom priručniku za duševne poremećaje (DSM-IV)(3), intelektualna teškoća definira se kao snižena, ispodprosječna sposobnost intelektualnog funkcioniranja, popraćena ograničenjima u adaptivnom ponašanju. Intelektualno funkcioniranje odnosi se na inteligenciju, mentalnu sposobnost mišljenja, zaključivanja, razumijevanja, rješavanje problema, brzo učenje i sl. Sva ograničenja u intelektualnom funkcioniranju prikazujemo sa kvocijentom inteligencije (IQ) koji se mjeri standardiziranim testovima inteligencije.

Prema pristupu Američkog udruženja za intelektualni i razvojni invaliditet (American association for intellectual and developmental disabilities)(3), intelektualna teškoća nastaje prije 18. godine života. Prevalencija mentalne retardacije u općoj populaciji je 1-1,5%, dok neki podaci navode i do 3%. Na prevalenciju utječu socioekonomski uvjeti života ali i sredina u kojoj živimo. Slijedeća slika (Slika 1.3) nam prikazuje koliko je mentalna retardacija zastupljena kod osoba koje imaju oštećenje s kojima se bavimo u ovom istraživanju. Tako

10% osoba koje imaju MR ima problema i sa sluhom (3). Mentalna retardacija je zastupljena i kod slijepih osoba i to od 20-25%, dok čak 80% osoba sa MR ima i poremećaj govora.

Slika 1.3. Zastupljenost MR kod osoba s oštećenjem (3)

Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema (3) klasificira intelektualnu teškoću na laku, umjerenu, tešku i duboku (težu). Njihove pojedinosti možemo vidjeti u tablici (Tablica 1.2).

Tablica 1.2. Vrste mentalne retardacije (3)

VRSTE MENTALNE RETARDACIJE	SPECIFIČNOST
LAKA MR	<ul style="list-style-type: none"> - IQ= 50-70 - Razvojna dob = 9-12 godina - Učestalost 1% - Potrebna im je potpora u edukaciji - Mogu se osposobiti za jednostavnija zanimanja
UMJERENA MR	<ul style="list-style-type: none"> - IQ= 35-50 - Mentalna dob = 6-9 godina - Učestalost = 0,3% - Potrebna im je potpora za život i rad
TEŠKA MR	<ul style="list-style-type: none"> - Učestalost: 1 osoba na 10 000 stanovnika - Trajna skrb i pomoć drugih osoba
DUBUKA (TEŽA) MR	<ul style="list-style-type: none"> - IQ < 20 - Mentalna dob= ispod 3 godine - Ograničenja u komunikaciji - Ozbiljna ograničenja u pokretljivosti

1.8.5.1. Down sindrom

Down sindrom je najčešća kromosopatija i uzrok je intelektualne teškoće među živorođenima (22). To je poremećaj 21. kromosoma koji uzrokuje umno zaostajanje, mikrocefaliju, nizak rast i karakterističan izgled lica. Očituje se intelektualnom teškoćom različitog stupnja te poremećajima u nizu organskih sustava. Downov sindrom se prvi puta spominje 1866. godine (14) kada ga je opisao John Langdon Down. Poremećaj nastaje zbog postojanja jednog kromosoma više, odnosno umjesto dva kromosoma riječ je o tri kromosoma na 21. paru kromosoma. 90% osoba s Down sindromom u svim somatskim stanicama ima 47 kromosoma te taj višak uzrokuje poremećaje u organizmu. Na 600 do 800 porođaja prosječno se rađa jedno dijete s Down sindromom a njihov izgled je specifičan. Glava osobe s Down sindromom je smanjenog opsega dok je zatiljak plosnat. Oči su im razmaknute i koso

položene, nos i usta su mali, jezik je najčešće neproporcionalno velik. Uške su lošeoblikovane i male, vrat je kratak i širok i sadrži veću količinu masnog tkiva. Prsti šake su kratki, dok je šaka široka i kratka.

Slika 1.4. Osoba s Down sindromom (23)

Najvažnije je roditeljima koji imaju dijete s Down sindromom pružiti psihološku potporu i sve potrebne informacije koje će im olakšati život. Kako bi osoba lakše prihvatila stanje u kojem se njegovo dijete nalazi potrebna je pomoć okoline, a to će se najbolje postići ako se u njihove živote uključe osobe koje također imaju dijete s ovim sindromom. Tako roditelji mogu razmjenjivati iskustva, dijeliti si savjete i biti potpora jedni drugima.

1.8.6. Autizam

Sredinom 20. stoljeća autizam se ubrajao u dječje psihoze i smatrao se dječjom shizofrenijom, dok se danas smatra razvojnim poremećajem i tretira se kao pervazivni poremećaj (14). Pri definiranju pojma autizma, autističnih poremećaja ponašanja ili autističnih sindroma, naglašava se da je to poremećaj karakteriziran slabom ili gotovo nikakvom socijalnom interakcijom, komunikacijom te ograničenim i stalno ponavljajućim obrascima ponašanja (3). Autizam se smatrao rijetkom pojavom uz učestalost 4 do 10 djece na 10 000 poroda. Međunarodna udruga "Autism Europe" procjenjuje da diljem Europe ima oko 5 milijuna osoba s autizmom, dok poremećaj zahvaća 1 od 150 djece (24). Učestalost je četiri do pet puta

veća kod dječaka nego kod djevojčica. U nekim obiteljima autizam je čak 50 do 100 puta češći nego u općoj populaciji što itekako potvrđuje genetsku ulogu u etiologiji. Veliki broj osoba s autizmom krije se pod nekim drugim dijagnozama, što je rezultat nedovoljnog prepoznavanja i poznavanja tog poremećaja. U RH je registrirano približno 1100 osoba s autizmom, a stručnjaci predviđaju da će se do kraja 2016. godine (24) broj autistične djece znatno povećati.

Uzroci autizma do danas nisu potpuno razjašnjeni, unatoč tome što postoje različite teorije, uzroci autizma su nepoznati. Uzroci se pokušavaju objasniti sa organskom i psihološkom teorijom. Predstavnici organske teorije pretpostavljaju da je riječ o moždanom poremećaju koji uzrokuje razvojni hendikep sa specifičnim znakovima, simptomima i poremećajima ličnosti. Također ističu oštećenja srednjeg živčanog sustava sa specifičnim simptomima kao moguće uzroke autističnog poremećaja (24). Psihološke teorije su danas već gotovo i odbačene. Predstavnici ove teorije smatraju da je autizam uzrokovan nenormalnim psihičkim interakcijama unutar obitelji, osobito ističu hladno i odbijajuće ponašanje sa strane majke. Prema njima to je psihička bolest kojoj je psihoterapija jedini lijek. Obiteljski konflikti, zanemarivanje djeteta, osjećaj nedostatka ljubavi, razna traumatska iskustva djeteta, odvajanje od roditelja postupno su odbačeni kao uzroci autizma. Međutim oni se ne smiju zanemariti jer mogu biti predisponirajući čimbenici za nastanak ovog poremećaja. U procesu nastanka autizma uvažava se isprepletenost bioloških, genetskih, psiholoških i socijalnih čimbenika (14).

1.8.7. Poremećaji govorno-glasovne komunikacije

Poremećaji govorno-glasovne komunikacije su oni poremećaji kod kojih je zbog organskih i funkcionalnih promjena komunikacija govorom otežana ili ne postoji (14). U poremećaje govorno-glasovne komunikacije ubrajamo poremećaje govora, izgovora, tečnosti govora, glasa, jezični poremećaji te poremećaji čitanja, pisanja i računanja. Za razliku od jezičnih teškoća koje uključuju kratke i nepravilne rečenice, siromašan rječnik te neke druge teškoće, govorne teškoće odnose se na smetnje govora i govornog izražavanja.

1.8.7.1. Poremećaji govora

U poremećaje govora ubrajaju se usporeni razvoj govora, alalija, afazija, disfazija i govorni negativizam. Karakteristike navedenih poremećaja govora prikazani su u Tablici 1.3.

Tablica 1.3. Prikaz vrsta poremećaja govora te njihove karakteristike (25)

POREMEĆAJI GOVORA	KARAKTERISTIKE
Usporeni razvoj govora	<ul style="list-style-type: none"> - Lakši oblik zaostajanja - Kod djece se naziva: zakašnjelim razvojem govora ili nedovoljno razvijenim govorom - Dijete razumije govor ali se njegov govor sastoji od samo nekoliko riječi - Rečenice su nedovoljno gramatičke i jednostavnije
Alalija	<ul style="list-style-type: none"> - Stanje potpune nerazvijenosti govora - Teži oblik zaostajanja - U najtežim slučajevima: dijete ne govori i ne razumije - Česte su situacije i da dijete razumije govor ali ne govori - Komuniciraju gestama, ne služe se rečenicom, samo sa par izoliranih riječi (od jednog ili dva sloga)
Afazija	<ul style="list-style-type: none"> - Stečeni potpuni gubitak govora, govornog izražavanja i razumijevanja - Uzrokovan je oštećenjem cerebralnih centara za govor - Poremećaj verbalne komunikacije – osoba ima potpuni gubitak sposobnosti korištenja i razumijevanja riječi - Podjela: motorička i senzorna afazija
Disfazija	<ul style="list-style-type: none"> - Nepotpuni gubitak govora, govornog izražavanja i razumijevanja - Prognoza je bolja kod djece nego kod odraslih - Smatra se lakšim poremećajem od afazije
Govorni negativizam	<ul style="list-style-type: none"> - Ubrajamo ga u govorne neuroze - Odsustvo ili prekid govora s okolinom koji može trajati nekoliko sati, tjedana, ili godinu do dvije - Odsustvo govora može biti potpuno ili smanjenom količinom govora - Rijedak poremećaj govora

1.8.7.2. Poremećaji izgovora

Poremećaji izgovora ili dislalije najučestaliji su govorni poremećaji (25). Obuhvaćaju neispravan izgovor glasova koji se može očitovati kao izostavljanje nekog glasa (omisija), njegovom zamjenom nekim drugim glasom iz istoga izgovornog sustava (supstitucija), ili njegovim iskrivljenim izgovorom (distorzija). Pogreškama izgovora podliježu suglasnici: c, ć, č, d, đ, dž, g, k, l, lj, r, t, s, š, z, ž, a od samoglasnika samo samoglasnik e. Ukoliko dolazi do pogrešaka izgovora do četvrte godine djetetova života onda su te pogreške normalni dio govornog razvoja djeteta. One postaju govorni poremećaji ako su prisutni do sedme godine djeteta.

Disartrija je, za razliku od dislalije, poremećaj artikulacije govora uzrokovan neurološkim oštećenjem živaca koji inerviraju dijelove tijela koji sudjeluju u oblikovanju glasa (25).

1.8.7.3. Poremećaji tečnosti govora

U poremećaje tečnosti govora spadaju mucanje, brzopletost i patološki spor govor (25):

- mucanje (balbuties) – poremećaj ritma i tempa govora
- brzopletost (batarizam) – verbalna manifestacija nastala kao posljedica poremećaja misaonih procesa koji prethode govoru (nered u mislima).
- patološki spor govor (bradilalija) – pretjerano spor govor, čest kod djece s intelektualnom teškoćom

1.8.7.4. Poremećaji glasa

Prvi i najuočljiviji poremećaj fonacije je promuklost ili disfonija (25). Označava sve promjene na glasu bez obzira na uzrok. Najučestaliji uzrok je prevelika upotreba glasa ali također uzrok mogu biti i organske promjene u grkljanu, bolesti larinksa, infektivne bolesti i dr.

Afonija je gubitak, bezvučnost glasa, a može se pojaviti zbog različitih uzroka kao npr. paralize živca koji inervira glasnice, operacije larinksa i dr.

1.8.7.5. Poremećaji čitanja i pisanja

Poremećaji čitanja ili disleksija je poremećaj kod kojeg je dostignuta razina točnosti, brzine ili razumijevanja čitanja znatno niža od očekivane (26). Glasno čitanje osoba s ovim poremećajem karakterizirano je iskrivljavanjem, zamjenama ili ispuštanjem slova. Čitanje u sebi karakterizirano je sporošću i pogreškama u razumijevanju.

Poremećaji pisanja ili disgrafija je poremećaj u kojem je prisutna znatno slabija vještina pisanja od očekivane (26). Pri sastavljanju pisanog teksta postoji niz teškoća koje se često kombiniraju. Očituje se u gramatičkim ili interpunkcijskim pogreškama, brojnim pravopisnim pogreškama te izrazito lošim rukopisom.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Predmet ovog istraživačkog rada je ispitati, kritički analizirati, utvrditi i interpretirati stavove opće populacije Osječko-baranjske županije o osobama s posebnim potrebama. Provest će se statistička analiza putem izrađenih tablica i grafova o mišljenju građana o nekoj vrsti oštećenja, te na koji način okolina reagira i ima stavove i saznanja o navedenome. Također i na koji način društvo može pomoći osobama sa posebnim potrebama, dok će poseban naglasak biti na provjeri znanja i stavova nasumično odabranog dijela populacije o osobama s posebnim potrebama. Kroz njih će se saznati razlika u mišljenju ispitanika o osobama s posebnim potrebama ovisno o njihovoj dobnoj skupini. Ustanoviti će se koliko razina obrazovanja utječe na znanje ispitanika o osobama s posebnim potrebama te će se saznati kako ispitanici pristupaju osobama s posebnim potrebama.

Ciljeve nije dovoljno samo navesti već ih je potrebno razraditi kako bi se točno znalo što će se opisivati, kako će se obavljati klasifikacija, među kojim ćemo varijablama utvrditi postojanje povezanosti, kao i što želimo predviđati. Osnovni cilj je ispitati, kritički analizirati, utvrditi i interpretirati stavove populacije o mišljenju, a i samim saznanjima kako pomoći osobama koje boluju od bilo koje vrste oštećenja koja iziskuje posebnu potrebu.

2.1.Problem istraživanja

Problem ili zadatak ovog istraživanja je sukladno navedenim ciljevima sljedeći:

- a) ispitati stavove građana Osječko-baranjske županije, koliko su upoznati o osobama koje imaju neku vrstu posebnih potreba ili oštećenja
- b) ispitati znanje o osobama koje boluju od bilo koje vrste bolesti koje iziskuju posebne potrebe
- c) prikazati i razraditi rezultate dobivene posebno kreiranim upitnikom.

2.2. Doprinos istraživanja

Doprinos istraživanja je u činjenici da se ukaže na podizanje društvene svijesti o osobama sa posebnim potrebama. Također, potrebno je poticati poštivanje njihovih prava i dostojanstva, boriti se protiv stereotipa, predrasuda povezanih sa ovim osobama, smanjiti njihovu stigmatizaciju i zaštititi ih od diskriminacije. Potrebno je i poticanje pristupačnosti službi za socijalnu zaštitu i njihovih obitelji, poticanje pristupa roditelja osoba sa posebnim potrebama, a naročito majki, ekonomskim sredstvima, poboljšanje zakona s ciljem osiguranja osoba sa posebnim potrebama unutar Osječko-baranjske županije.

3. METODE

3.1. Postupak istraživanja

Prilikom istraživanja i pismenog formuliranja rezultata empirijskog istraživanja u radu je korištena metoda promatranja.

3.2. Instrument istraživanja

Za potrebe rada posebno je konstruiran upitnik za istraživanje. Upitnik se sastoji od 30 pitanja koja se mogu podijeliti na 4 dijela. Prvi dio upitnika sastoji se od 4 pitanja u kojima se saznaju osnovne informacije o ispitanicima. Ispitanici su razvrstani po spolu, dobi, obrazovanju i mjestu prebivališta. Drugi dio upitnika sastoji se od 8 konkretnih pitanja o osobama s posebnim potrebama. Iz odgovora na ta pitanja saznat će se koliko su ispitanici upoznati sa definicijom osoba s posebnim potrebama, koliko znaju o njihovoj zastupljenosti u društvu i sl. Treći dio upitnika sastoji se od 4 pitanja koja se odnose na Osječko-baranjsku županiju, a iz tog dijela upitnika saznajemo koliko ispitanici znaju o zastupljenosti osoba s posebnim potrebama u svojoj županiji te nekim njihovim karakteristikama. Četvrti dio upitnika, ujedno i zadnji dio upitnika, sastoji se od pitanja informativnog karaktera i pitanja otvorenoga tipa. U tom dijelu upitnika želimo saznati stavove i znanje ispitanika, ali i kako bi po njihovom mišljenju društvo moglo pridonijeti boljoj kvaliteti života osoba s posebnim potrebama. Navedeni upitnik nalazi se u prilogu u prilogu ovog istraživačkog rada (Prilog 1).

3.3. Ispitanici i metode prikupljanje podataka

Upitnik istraživanja proveden je na području Osječko-baranjske županije tijekom rujna i listopada 2016. godine. Tokom istraživanja podijeljeno je i poslano 120 upitnika, od kojih su 8 bili neispravno popunjeni ili nepotpuni. Konačan broj sudionika u istraživanju je 112.

3.4. Statistička obrada podataka

Rezultati upitnika i slikovni prikazi za opisnu statistiku rađeni su u računalnom programu Microsoft Excel 2010 (27).

4. REZULTATI

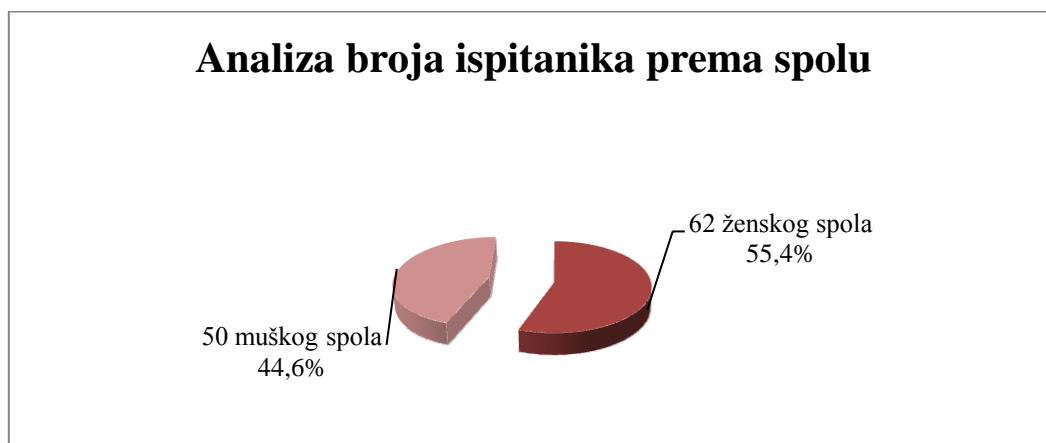
Slijede rezultati upitnika koji se sastoji od 30 pitanja. Osim samih pitanja i njihovih odgovora, u rezultatima istraživanja prikazani su i rezultati odgovora na ta pitanja koji su razvrstani prema nezavisnim varijablama koje se nalaze na početku upitnika.

4.1. Osnovna obilježja uzorka

Prvi dio upitnika sastoji se od 4 pitanja iz kojih saznajemo osnovne informacije o ispitanicima. Ispitanici su razvrstani po spolu, dobi, obrazovanju i mjestu prebivališta.

Pitanje 1. Analiza ispitanika prema spolu

Od ukupno 112 ispitanika njih 62 (55,4%) su ženskog spola dok je muškaraca 50 (44,6%), što je prikazano na slijedećoj slici (Slika 4.1). Iz upitnika je vidljivo da je ženski spol više zainteresiran za ispunjavanje upitnika, s time da je i muški spol bio zainteresiran za ovakvu vrstu istraživanja.

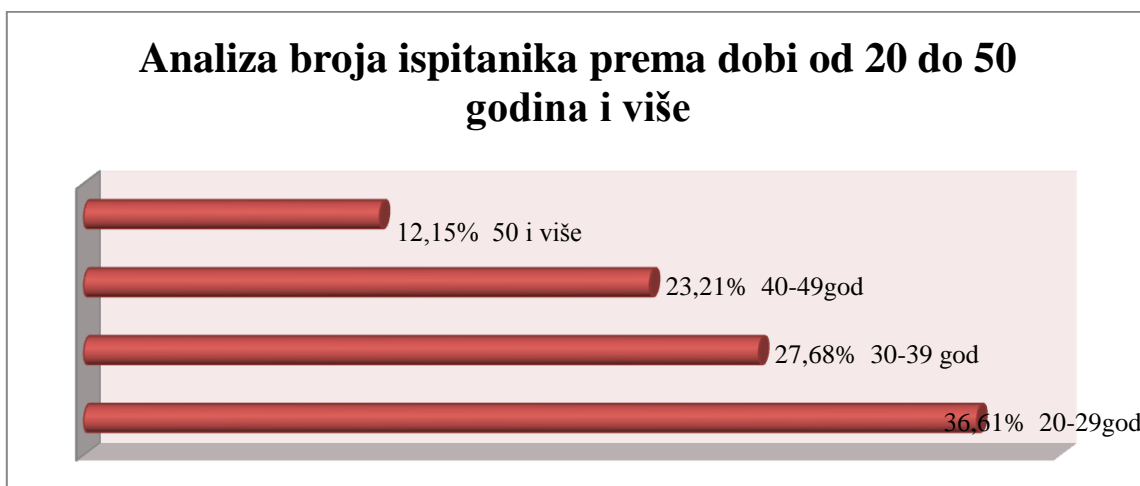
Slika 4.1. Analiza broja ispitanika prema spolu

Pitanje 2. Analiza ispitanika prema dobi

Kako bi se tijekom istraživanja imao bolji uvid u znanje i stavove o osobama s posebnim potrebama, u istraživanju su sudjelovali ispitanici različitih životnih dobi, kako bi imali na uvid razmišljanje starijih i mlađih dobnih skupina.

Najmlađi ispitanik ima 20 godina dok pak najstariji ima 71 godinu.

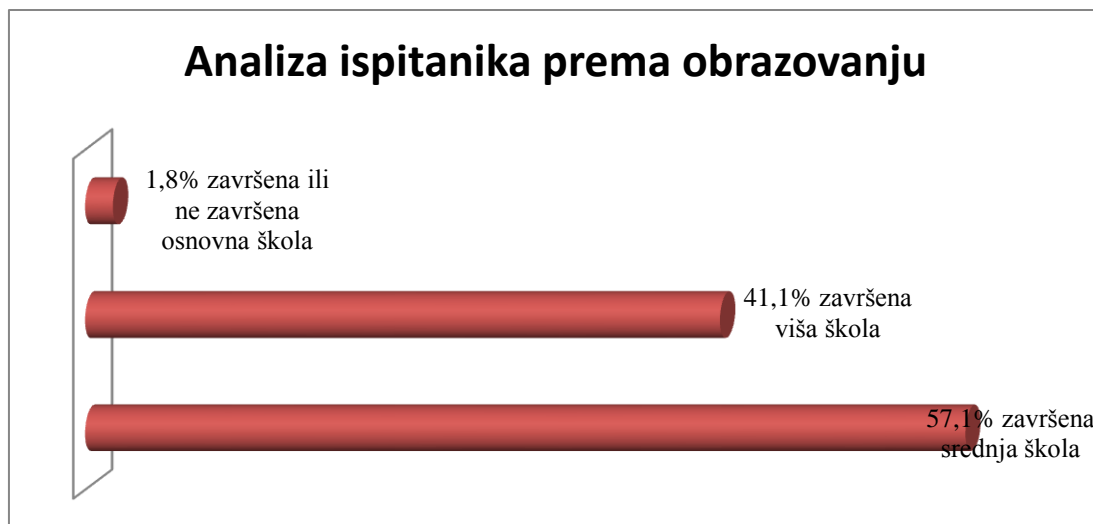
Ispitanici su zbog boljeg pregleda razvrstani u 4 dobne skupine, koje su vidljive na slici 4.2, a to su: "20-29", "30-39", "40-49" i "50 i > ". U prvoj skupini od 20-29 godina nalazi se 41 ispitanik odnosno 36,61% ispitanika, u drugoj skupini od 30-39 godina nalazi se 31 ispitanik odnosno 27,68%, u trećoj skupini od 40-49 godine 26 ispitanika što je 23,21% i u posljednjoj četvrtoj dobnoj skupini od 50 godine i nadalje je 14 ispitanika što je 12,5%.

Slika 4.2. Analiza broja ispitanika prema dobi

Pitanje 3. Analiza ispitanika prema obrazovanju

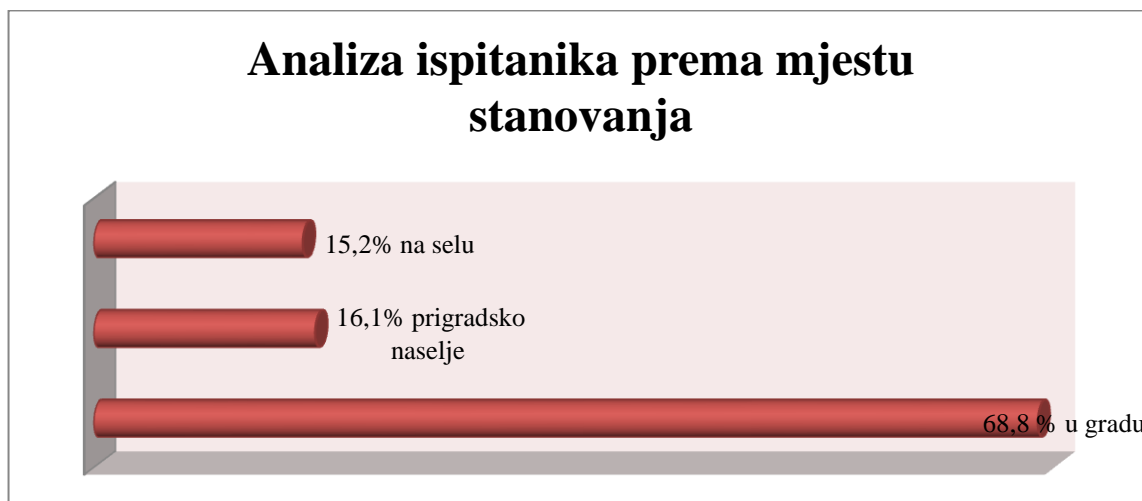
Po stupanju obrazovanja ispitanici su podijeljeni u 3 skupine: nezavršena ili završena osnovna škola, završena srednja škola i završena viša škola/fakultet. Tako je najveći broj ispitanika točnije njih 64 završilo srednju školu (57,1%), njih 46 su sa završenom višom školom/fakultetom (41,1%), dok je samo 2 ispitanika sa nezavršenom ili završenom osnovnom školom (1,8%). Navedeni postotci vidljivi su na slici 4.3.

Slika 4.3. Analiza broja ispitanika prema obrazovanju

Pitanje 4. Analiza ispitanika prema mjestu prebivališta

Prebivalište u gradu ima 68,8% ispitanika odnosno njih 77. Da žive u nekom od prigradskih naselja navodi 18 ispitanika odnosno 16,1% te njih 17 živi na selu i čine 15,2 % (Slika 4.4).

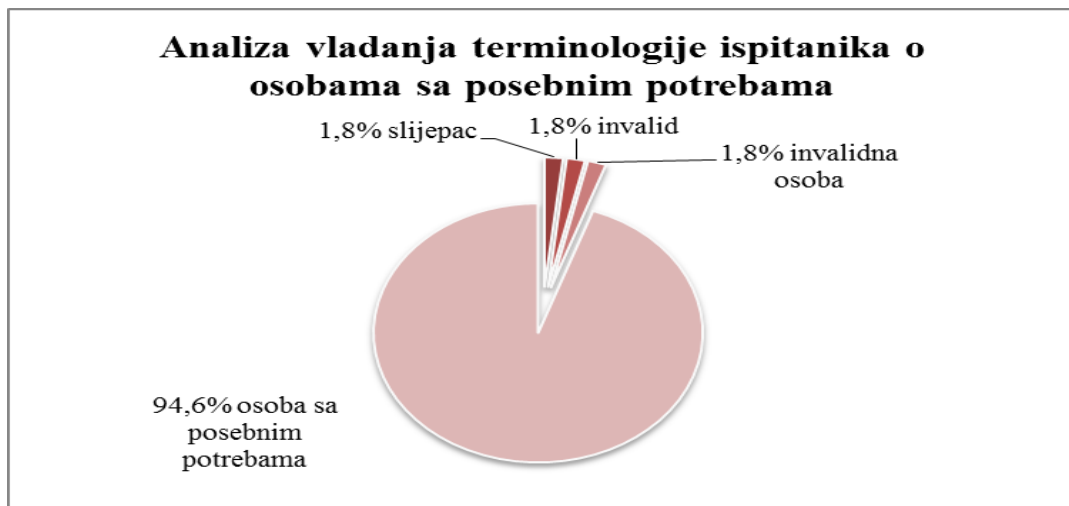
Slika 4.4. Analiza broja ispitanika prema mjestu stanovanja

4.2. Znanje i stavovi ispitanika o osobama s posebnim potrebama

Drugi dio upitnika sastoji se od konkretnih pitanja o osobama s posebnim potrebama. Iz narednih pitanja saznat ćemo koliko su ispitanici upoznati sa definicijom osoba s posebnim potrebama, znaju li koliko su zastupljene u društvu i sl.

Pitanje 5. Koji je primjereni termin za osobe kojima je potrebna pomoć druge osobe u svakodnevnom funkcioniranju?

Dvoje ispitanika (1,8%) smatra da je primjeren termin "invalid", također dvoje smatra da je to "invalidna osoba", dvoje ih smatra da je to termin "slijepac" a čak 106 ispitanika (94,6%) smatra da je primjeren termin "osoba s invaliditetom" (Slika 4.5).

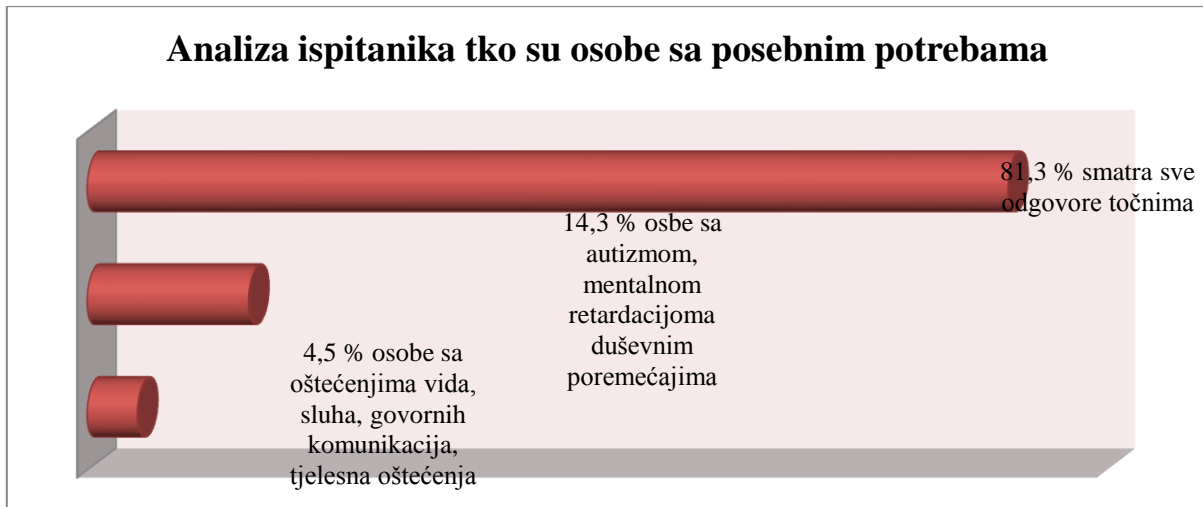

Slika 4.5. Analiza vladanja pojmom ispitanika o osobama sa posebnim potrebama

Pitanje 6. Mišljenje ispitanika o saznanjima tko su osobe sa posebnim potrebama?

Niti jedan ispitanik na ovo pitanje nije odgovorio da su to "samo stariji, nemoćni i napušteni, siročad, alkoholičari, ovisnici, nepismeni i odgojno zapostavljeni". Njih 5 (4,5%) je odgovorilo da su to "osobe sa oštećenjem vida, sluha, oštećenjem govorno-glasovne komunikacije, te tjelesna oštećenja". 16 ispitanika (14,3%) smatra da su osobe s posebnim potrebama "osobe s autizmom, mentalnom retardacijom, duševnim poremećajima te s više

vrsta oštećenja". Dok je čak 91 ispitanik (81,3%) odgovorio da sve navedene odgovore smatra točnima (Slika 4.6).

Slika 4.6. Analiza ispitanika tko su osobe sa posebnim potrebama

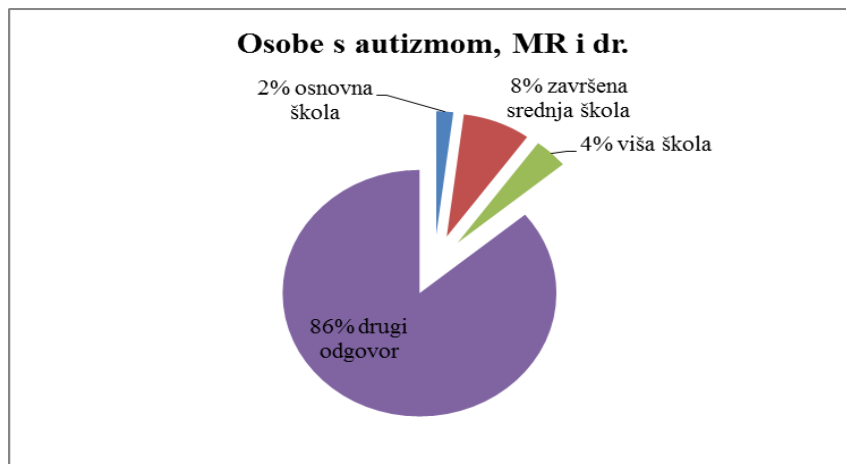
Distribucija ispitanika po obrazovanju na pitanje o definiciji osoba sa posebnim potrebama.

Da su osobe s posebnim potrebama osobe sa oštećenjem vida, sluha, oštećenjem govorno-glasovne komunikacije, te tjelesnim oštećenjima navelo je 5 ispitanika. Od njih 5, 3 ispitanika imaju završenu srednju školu dok preostalih 2 imaju završenu višu školu (Slika 4.7).

Slika 4.7. Distribucija ispitanika po obrazovanju na pitanje o definiciji osoba s posebnim potrebama

Da su osobe s posebnim potrebama osobe s autizmom, mentalnom retardacijom, duševnim poremećajima te s više vrsta oštećenja navodi 16 ispitanika od kojih 2 imaju završenu ili nezavršenu osnovnu školu, 9 završenu srednju školu dok ih je 5 sa višom školom (Slika 4.8).

Slika 4.8. Distribucija ispitanika po obrazovanju na pitanje o definiciji osoba s posebnim potrebama

Da sve navedene odgovore smatraju tačnim naveo je čak 91 ispitanik. Njih čak 52 ima završenu srednju školu dok 39 ispitanika je sa višom školom (Slika 4.9).

Iz ovih odgovora možemo zaključiti da su ispitanici dobro informirani koga sve ubrajamo u osobe s posebnim potrebama jer je čak 91 ispitanik tačno odgovorio na navedeno pitanje. Što se tiče obrazovanja možemo zaključiti da ono itekako igra ulogu u odgovoru na ovo pitanje.

Slika 4.9. Distribucija ispitanika po obrazovanju na pitanje o definiciji osoba s posebnim potrebama

Pitanje 7. Broj osoba s invaliditetom se: smanjuje, povećava ili niti se smanjuje niti povećava?

Od 112 ispitanika njih troje (2,7%) smatra da se broj osoba s invaliditetom smanjuje, njih 84 (75%) smatra da se broj povećava dok 25 ispitanika (22,3%) smatra da se broj osoba s invaliditetom ne povećava ali se ni ne smanjuje (Slika 4.10).

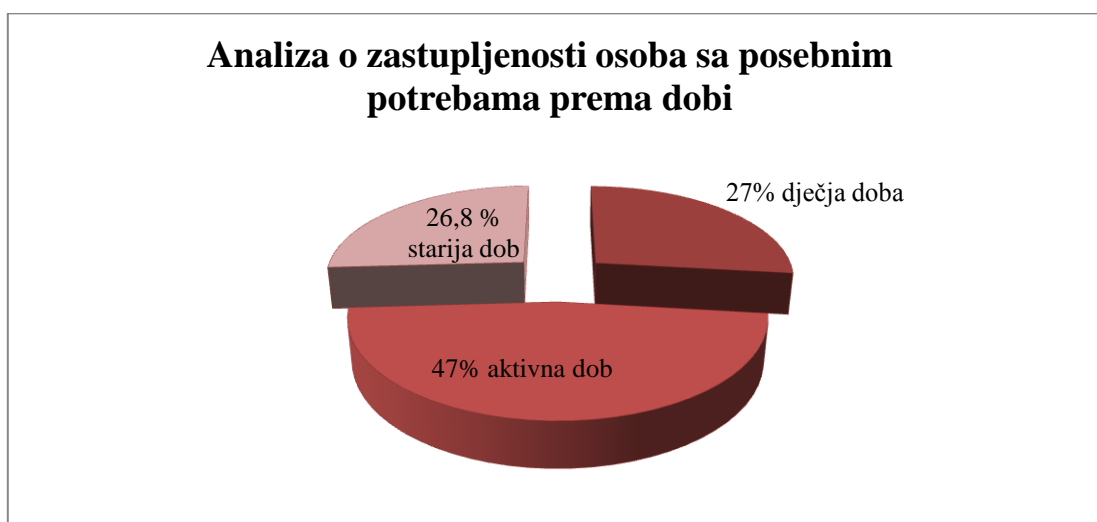

Slika 4.10. Analiza ispitanika o broju zastupljenosti invalidnih osoba

Pitanje 8. Najveći postotak zastupljenosti stanovništva i osoba s posebnim potrebama je u:

- dječjoj dobi (0-19 god.),
- radnoj aktivnoj dobi (19-64 god.),
- starijoj dobnoj skupini (65 godina i više)?

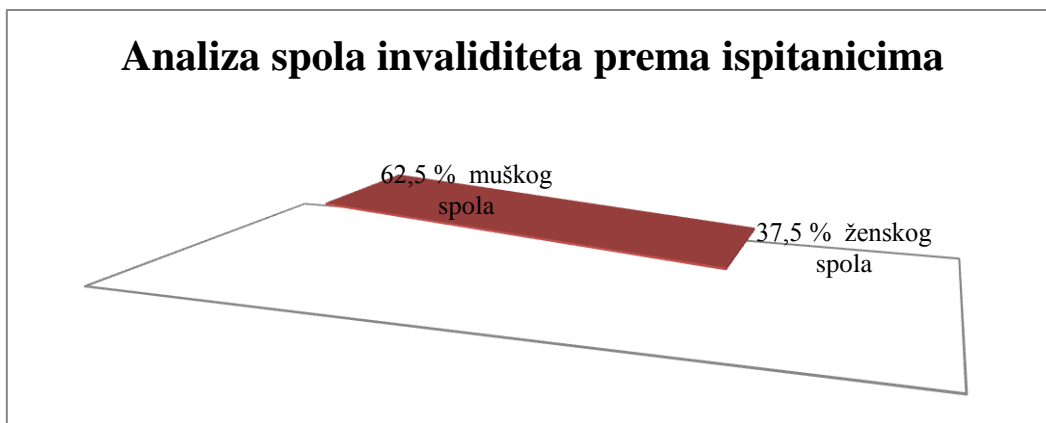
Da su osobe s posebnim potrebama najviše zastupljene u dječjoj dobi odgovorilo je 30 ispitanika (26,8%), u radnoj aktivnoj dobi smatra 53 ispitanika (47,3%) te u starijoj dobnoj skupini 29 ispitanika (25,9%) (Slika 4.11).

Slika 4.11. Analiza ispitanika o dobi zastupljenosti osoba sa posebnim potrebama

Pitanje 9. Kod kojeg spola je invaliditet zastupljeniji, muškog ili ženskog?

Od 112 ispitanika njih 70 (62,5%) navodi da je invaliditet zastupljeniji kod muškog spola, dok 42 ispitanika (37,5%) ipak misli da je zastupljeniji kod ženskog spola (Slika 4.12).

Slika 4.12. Analiza ispitanika o spolu zastupljenosti osoba sa posebnim potrebama

Pitanje 10. Većina osoba s invaliditetom nema ni završenu osnovnu školu. Smatrate li navedenu tvrdnju točnom ili netočnom?

Prema broju ispitanika, 32 ispitanika (29%) navodi da je tvrdnja točna te smatraju da većina osoba s invaliditetom nema završenu osnovnu školu. Dok s druge strane, 80 ispitanika (71%) smatra da većina ima završenu osnovnu školu (Slika 4.13).

Prema podacima Javnog zdravstva RH (8) velika većina osoba s invaliditetom, odnosno njih 64%, nema završenu osnovnu školu ili ima samo osnovnoškolsko obrazovanje. Oko 28% osoba ima srednju stručnu spremu dok je 3% osoba s visokom ili višom stručnom spremom. Specijalno obrazovanje zabilježeno je kod 5% osoba s invaliditetom.

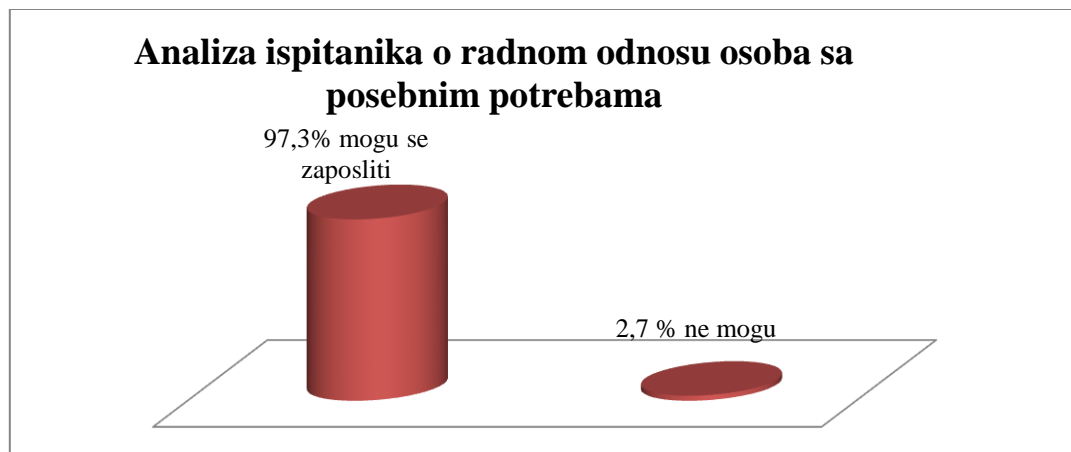
Slika 4.13. Analiza ispitanika o završenoj naobrazbi osoba sa posebnim potrebama

Pitanje 11. Da li osobe s invaliditetom mogu stupiti u radni odnos?

Čak 109 ispitanika (97,3%) navodi da osoba s invaliditetom može stupiti u radni odnos, dok samo njih 3 (2,7%) navode da ipak ne mogu (Slika 4.14).

U RH je 16 993 zaposlenih (zaposleni i privremeno radno nesposobni) osoba s invaliditetom (8). Njih 65% zaposlenih su muškog spola dok je 35% ženskih osoba. Najčešća zvanja kod zaposlenih osoba s invaliditetom su NKV radnik (nekvalificirani), trgovac, ekonomski tehničar, automehaničar, poljoprivrednik te konobar.

Od 3 ispitanika koji su odgovorili da osobe sa posebnim potrebama ne mogu stupiti u radni odnos, njih dvoje ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu dok preostali jedan ima završenu srednju školu, iz čega možemo zaključiti kako je stupanj obrazovanja u ovom pitanju imao ulogu.

Slika 4.14. Analiza ispitanika o radnom odnosu osoba sa posebnim potrebama

Pitanje 12. Većina osoba s invaliditetom živi u posebnim ustanovama ili sa svojom obitelji?

Da osobe s invaliditetom većinom žive u posebnim ustanovama koje su im namijenjene smatra 11 ispitanika (9,8%), dok ostali, njih 101 (90,2%) smatra da ne žive u posebnim ustanovama već da žive sa svojom obitelji (Slika 4.15).

Od 11 ispitanika koji su dali odgovor da većina osoba sa posebnim potrebama živi u posebnim ustanovama a ne sa svojom obitelji, dvoje ih ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu dok je ostalih 9 ispitanika sa završenom srednjom školom. Iz navedenoga možemo zaključiti da osobe sa višom školom su sve točno odgovorile na navedeno pitanje.

Slika 4.14. Analiza ispitanika o radnom odnosu osoba sa posebnim potrebama

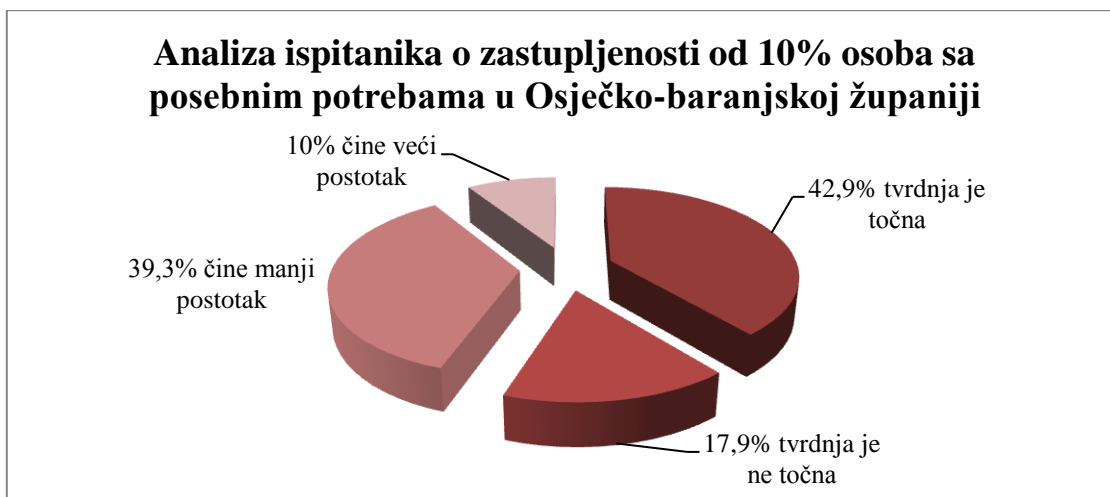
4.3. Saznanja ispitanika o zastupljenosti osoba s posebnim potrebama u njihovoj županiji

U ovom dijelu upitnika saznajemo koliko ispitanici znaju o zastupljenosti osoba s posebnim potrebama u njihovoj županiji, Osječko-baranjskoj.

Pitanje 13. Od ukupnog broja stanovništva Osječko-baranjske županije, osobe s invaliditetom čine približno 10% stanovništva, prema Vašem mišljenju navedena tvrdnja je:

- točna, netočna, osobe s invaliditetom čine manji postotak ili osobe s invaliditetom čine veći postotak.

48 ispitanika (42,9%) smatra da je navedena tvrdnja točna, 20 ispitanika (17,9%) smatra da je tvrdnja netočna te da osobe s invaliditetom u Osječko-baranjskoj županiji čine manji postotak, 44 ispitanika (39,3%) navodi da osobe s invaliditetom čine veći postotak od 10% (Slika 4.16).

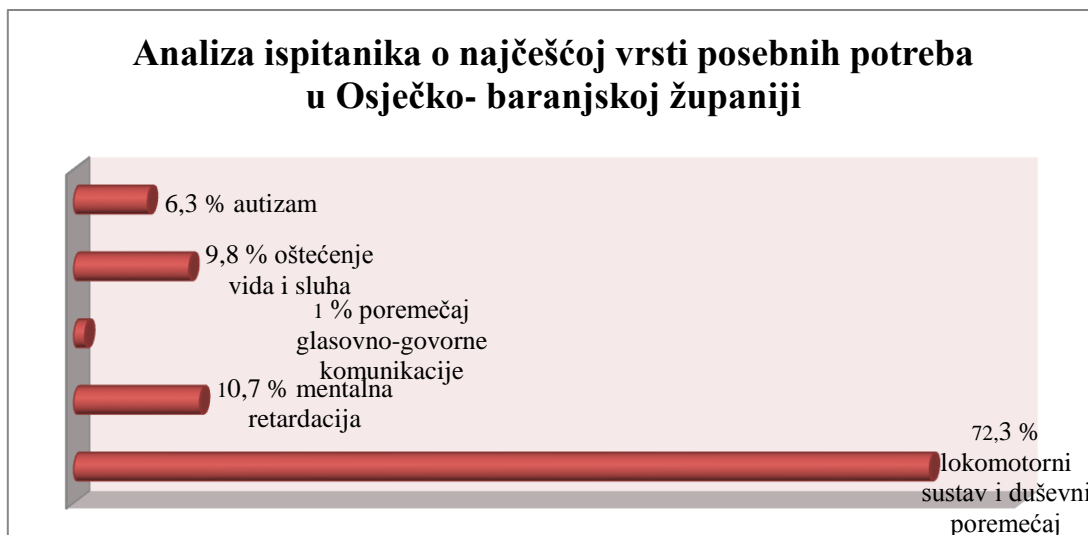

Slika 4.16. Analiza ispitanika o zastupljenosti od 10% osoba sa posebnim potrebama u Osječko baranjskoj županiji

Pitanje 14. Najčešće vrste oštećenja kod osoba s invaliditetom s područja Osječko-baranjske županije su:

- oštećenja lokomotornog sustava te duševni poremećaji,
- mentalna retardacija,
- oštećenje glasovno govorne komunikacije,
- oštećenje vida i sluha,
- autizam?

Da je oštećenje lokomotornog sustava i duševni poremećaj najčešće zastupljen navodi 81 ispitanik (72,3%). Da je to ipak mentalna retardacija misli njih 12 (10,7%). Oštećenje glasovno-govorne komunikacije navodi 1 ispitanik (0,9%), oštećenje vida i sluha 11 ispitanika (9,8%). Da je autizam najčešća vrsta oštećenja misli 7 ispitanika (6,3%)(Slika 4.17).

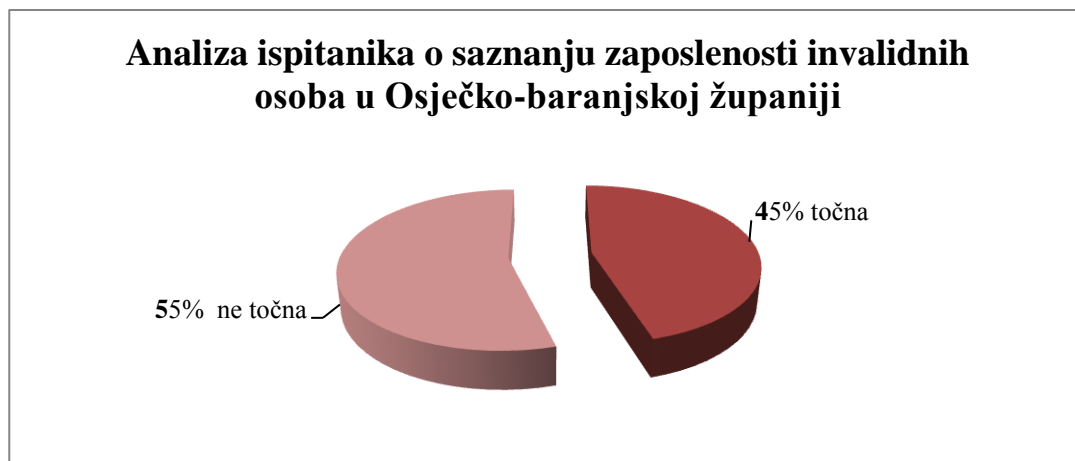
Slika 4.17. Analiza ispitanika vrsti bolesti osoba sa posebnim potrebama u Osječko-baranjskoj županiji

Pitanje 15. U Osječko-baranjskoj županiji zaposleno je preko 500 osoba s invaliditetom.

Navedena tvrdnja je :

- točna
- netočna

Da je navedena tvrdnja točna navodi 51 ispitanik (45,5%), dok 61 (54,5%) navodi da je tvrdnja netočna, odnosno da u Osječko-baranjskoj županiji je manji broj zaposlenih osoba s invaliditetom (Slika 4.18).

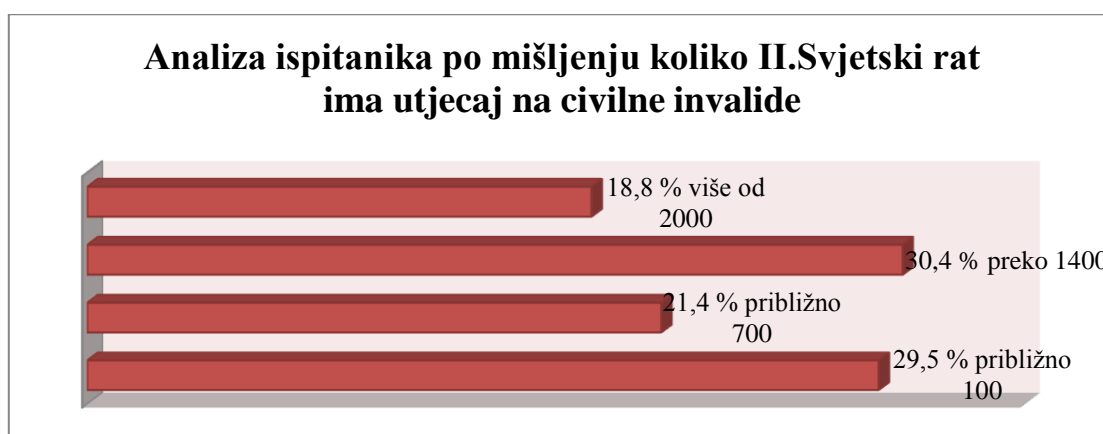

Slika 4.18. Analiza ispitanika o saznanju zaposlenosti osoba sa posebnim potrebama u Osječko baranjskoj županiji

Pitanje 16. Koliko je osoba u Osječko-baranjskoj županiji koje imaju posljedice ratnih djelovanja iz II svjetskog rata ili su civilni invalidi rata?

Da približno 100 osoba ima posljedice ratnih djelovanja navodi 33 ispitanika (29,5%). Da je to ipak brojka približna 700 osoba navodi 24 ispitanika (21,4%). Preko 1400 osoba smatra 34 ispitanika (30,4%), dok 21 ispitanik (18,8%) ipak misli da takvih ima više od 2000 (Slika 4.19).

Prema izvješću Zavoda za javno zdravstvo (8) u Osječko baranjskoj županiji živi 6236 branitelja s invaliditetom te 692 osobe koje imaju posljedice ratnih djelovanja iz II svjetskog rata ili su civilni invalidi rata i poraća.

Slika 4.19. Analiza ispitanika o mišljenju utjecaja II. Svjetskog rata na djelovanje civilnih invalida u Osječko baranjskoj županiji

Pitanje 17. Smatrate li da je u redu završiti razgovor sa slijepom osobom riječima "Vidjet ćemo se opet" ? (Ukratko obrazložite svoj odgovor)

Od 112 ispitanika njih 84 (75%) smatra da razgovor sa slijepom osobom nije u redu završiti riječima "vidjet ćemo se opet", dok samo 28 (25%) ispitanika smatra da je to sasvim normalno (Slika 4.20).

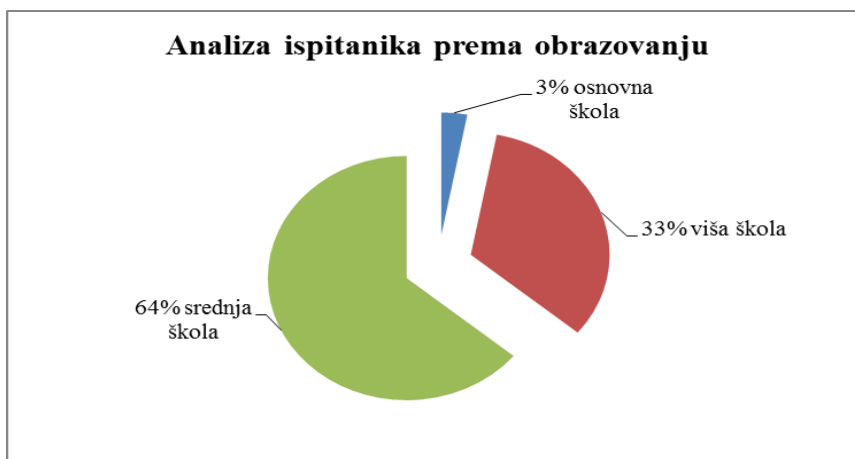
Ispitanici koji su na navedeno pitanje u upitniku odgovorili da je to sasvim normalno, dali su i obrazloženje svoga odgovora. Naime ispitanici smatraju da se osoba s oštećenjem vida neće uvrijediti, jer iako ne mogu vidjeti i dalje koriste pozdrave pri kraju razgovora isto kao i svi ostali. Pozdravi kao što su vidimo se, čujemo se, srest ćemo se opet, jednostavno nema potrebe izbjegavati. Naprotiv, treba ih koristiti pri svakom sastanku i rastanku sa bilo kojom osobom pa tako i s onom koja ima neka od oštećenja. Što manje pazimo i razmišljamo što smijemo a što ne smijemo reći, razgovor će biti ugodniji za obje strane.

Većina ispitanika je na ovo pitanje odgovorila da to nije u redu i najčešće navode da bi se osoba s oštećenjem vida mogla uvrijediti ukoliko joj uputimo pozdrav "vidimo se" jer nažalost ta osoba ne može vidjeti. Smatraju da bi osoba s oštećenjem to shvatila osobno ili kao provokaciju. Upravo zbog toga većina naših ispitanika pri rastanku s takvom osobom ne bi koristila navedeni pozdrav. Bez obzira o kakvom invaliditetu se radi kod osobe sa kojom razgovaramo najvažnije je da se ne bojimo pogrešnih riječi.

Kada je riječ o obrazovanju, od 84 ispitanika koji smatraju da nije u redu koristiti se pozdravom "vidjet ćemo se opet" osobi sa oštećenjem vida, njih 54 je sa završenom srednjom školom, 28 sa višom školom te dvoje sa nezavršenom ili završenom osnovnom školom (Slika 4.21).

Slika 4.20. Analiza ispitanika o mišljenju da se slijepu osobu pozdravi sa "vidjet ćemo se"

Slika 4.21. Distribucija ispitanika za pitanje 17 prema obrazovanju ispitanika

Pitanje 18 i 19. Jeste li ikada parkirali osobno vozilo na mjestu koje je predviđeno za osobe s invaliditetom?

Od 112 ispitanika njih čak 71 (63,4%) navodi da su makar jednom parkirali osobno vozilo na mjesto koje je predviđeno za osobe s invaliditetom. Dok 41 ispitanik (36,3%) navodi da to nikada nisu napravili (Slika 4.22).

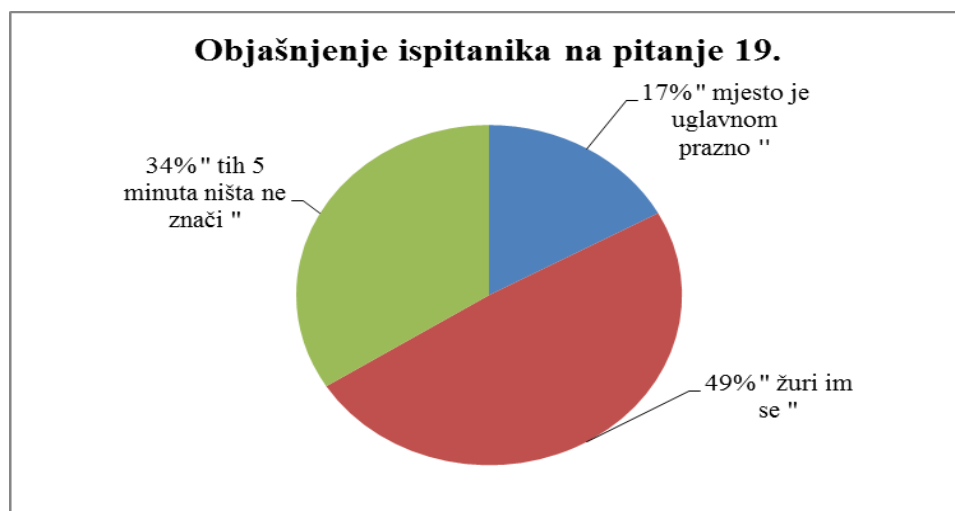
Slika 4.22. Analiza ispitanika na pitanje da li su ikada stali na invalidsko mjesto

Iz navedenih odgovora možemo zaključiti da je mnogo ispitanika koji se ne pridržavaju pravila za parkiranje. Koliko nas stane na parkirno mjesto koje je namijenjeno za te osobe i

misli u sebi: "ma samo ću na kratko nešto obaviti"? Koliko nas ne razmišlja da takvih parkirnih mjesta nema na svakom koraku, eventualno 2,3 ispred svake ustanove koju često mora posjetiti svaki čovjek pa tako i osoba s invaliditetom. Koliko nas ne razmišlja da će ta osoba morati parkirati na mjesto koje je puno uže i koje nije prilagođeno potrebama osobe s invaliditetom?

Parkirna mjesta za osobe s invaliditetom su u svakoj zemlji označena žutom bojom i u većini slučajeva dvjema crtama kako bi svaki prolaznik uočio to parkirno mjesto. Ali unatoč toj naznaci i dalje ta mjesta koriste ljudi kojima se "žuri". Kazne za krivo parkiranje nisu male, ali izgleda da ni one ne pomažu kako bi se riješio ovaj problem. Od velike je važnosti poštovati vozače sa invaliditetom. Kada smo u vožnji i sretnemo se sa automobilom koji ima znak invaliditeta potrebno je povećati razmak, dodatno povećati oprez ali i smanjiti brzinu.

Iz ovoga odgovora saznali smo da je čak 71 ispitanik parkirao na mjesto za osobe s invaliditetom. Od njih 71, 35 ispitanika (49%) navodi da su stali na to parkirno mjesto jer im se žuri. 24 ispitanika (34%) navode da su stali na to parkirno mjesto jer: "tih 5 minuta ništa ne znači". Dok 12 ispitanika (17%) smatra da takvih parkirnih mjesta ima previše, da su uvijek prazna i da nema potrebe za tolikim mjestima ispred trgovačkih centara (Slika 4.23).

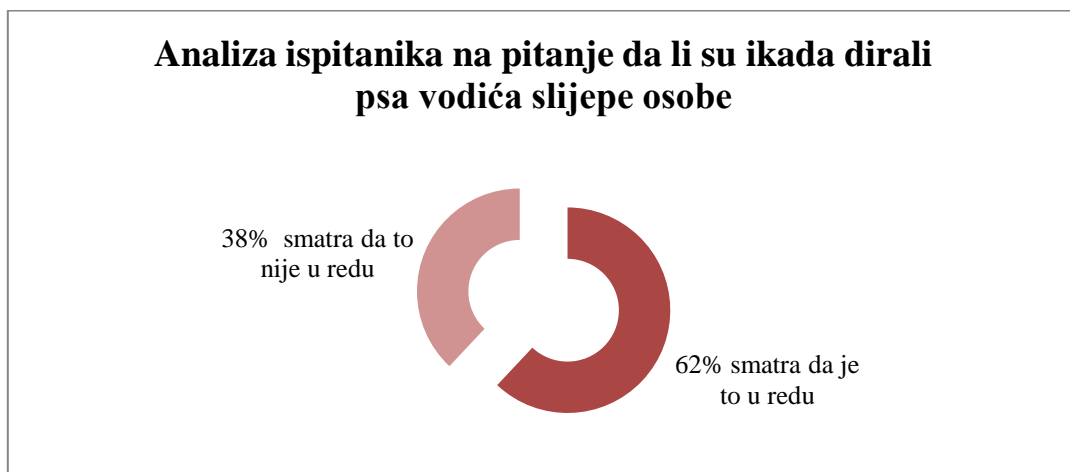

Slika 4.23. 64% ispitanika stali su na mjesto koje je predviđeno za osobe s invaliditetom, slika prikazuje njihovo objašnjenje zašto su to napravili

Pitanje 20. Da li biste ikad dirali psa kojeg ugledate na ulici kako vodi slijepu osobu?

69 ispitanika (62%) odgovara da bi podragali psa vodiča osobe s oštećenjem vida. Kao obrazloženje svoga odgovora najčešće navode da je to ljudski i da bi možda na taj način prišli osobi s oštećenjem. U nekim situacijama samo prođu pokraj takve osobe i ne naprave ništa, dok bi ovako mogli prići i porazgovarati sa tom osobom. 43 ispitanika (38%) smatra da to nije u redu i da ne bi dirali psa i ometali ga dok obavljaju svoj posao vodiča (Slika 4.24).

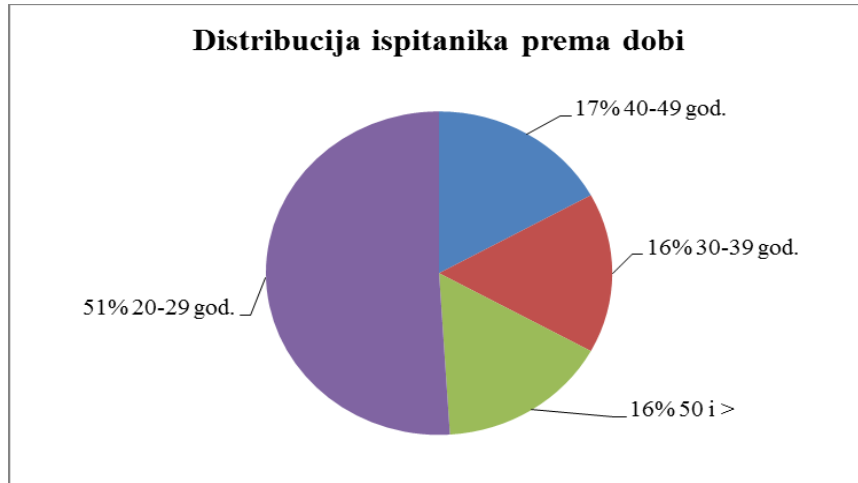
Kao zaključak možemo reći da većina ispitanika ne bi dobro postupila i svojim postupkom bi omela psa pri izvršavanju zadatka. Ukoliko se susretnemo sa osobom uz koju hoda pas vodič ne smijemo ga dirati jer postoji mogućnost da se pas počne "maziti" i prestane raditi svoj posao za koji je obučen. Tako se psu odvlači pažnja i osoba s oštećenjem ne zna što joj njen pas signalizira. Ukoliko želimo dotaknuti psa prvo trebamo pitati za dopuštenje osobu koja stoji uz njega kako bi ona znala što se događa.

Slika 4.24. Analiza ispitanika na pitanje da li bi podragali psa vodiča

Kada bi se osvrnuli na distribuciju ispitanika prema dobi, zanimljivo je da najveći broj ispitanika je u dobi od 20-29 godina te je upravo ta dobna skupina u najvećem broju odgovorila da bi podragala psa vodiča slijepo osobe. Od 41 ispitanika koji su naveli svoju dobnu skupinu u onoj od 20 do 29 godina njih čak 35 je navelo u odgovoru na prethodno pitanje da bi podragali psa. U dobnoj skupini od 30-39 godina, mali broj od njih 11 navodi da bi isto to učinili, dok u dobnoj skupini od 40 do 49 godina to isto navodi 12 ispitanika. U

skupini od 50 i više godina, 11 ispitanika navodi isto. Iz ovoga možemo zaključiti da je ipak najveći broj mladih ispitanika koji bi učinili veliku pogrešku (Slika 4.25).

Slika 4.25. Distribucija ispitanika prema dobi za pitanje 19. dobne skupine koje bi krivo postupile kada bi se našle u prilici da ostvare kontakt sa psom vodičem

4.4. Razmišljanje ispitanika o skretanju pozornosti na osobe s posebnim potrebama

U ovom dijelu upitnika želimo vidjeti kako ispitanici razmišljaju kako možemo skrenuti pozornost na osobe s posebnim potrebama.

Pitanje 21. Da li ste se ikada susreli s osobom s posebnim potrebama? (npr. sa osobom s oštećenjem vida, sluha i dr.)

Da su se susreli s osobom s posebnim potrebama navodi 106 ispitanika (94,6%), dok samo njih 7 tvrdi da se nikada nisu imali prilike susresti sa osobom s posebnim potrebama (6,3%) (Slika 4.26).

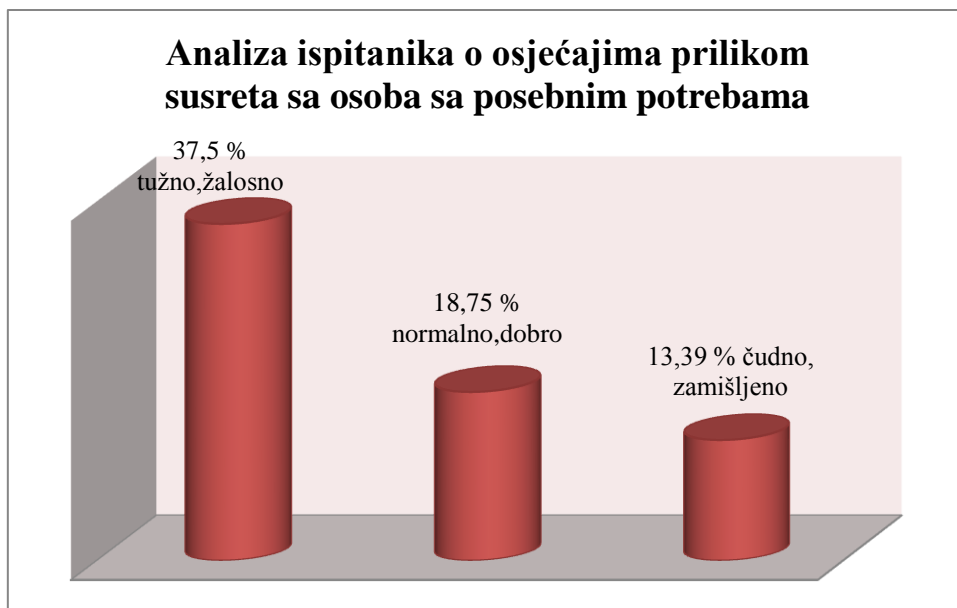

Slika 4.26. Analiza ispitanika dali su se susreli sa osobama sa posebnim potrebama

Pitanje 22. Ukoliko ste dali potvrdni odgovor na prethodno pitanje, kako ste se osjećali nakon Vašeg susreta?

- Tužno/ žalosno/ zbunjeno- 42 ispitanika (37,5%)
- Normalno/ dobro/ jednako kao i prilikom susreta osobe koja nema invaliditet- 21 ispitanik (18,75%)
- Čudno/ zamišljeno- 15 ispitanika (13,39%)

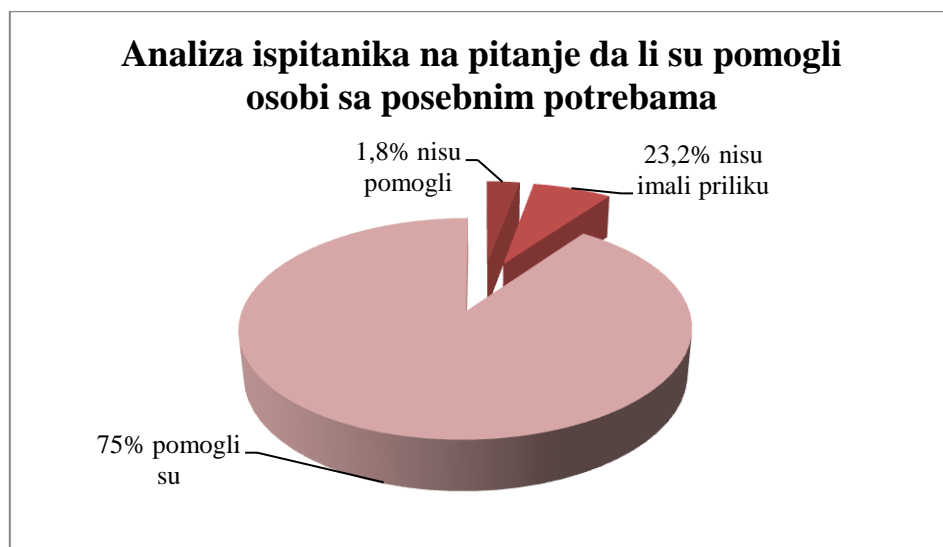
Ostala 34 ispitanika (30,36%) dali su opširnije odgovore poput navedenih: "potaklo me na razmišljanje", "prvenstveno osjećaš se zahvalno i počinješ više cijeniti svoj život", "iznenađeno njihovim pozitivnim stavom", "dirnuto zbog njihove želje za životom", "pomiješani osjećaji sreće i tuge", "nespremno", "svi moji problemi postali su manje bitni" (Slika 4.27)

Slika 4.27. Analiza ispitanika dali su se susreli sa osobama sa posebnim potrebama

Pitanje 23. Da li ste ikada pomogli osobi s posebnim potrebama u svakodnevnoj aktivnosti? (npr. pomogli osobi s oštećenjem vida da pređe cestu i sl.)

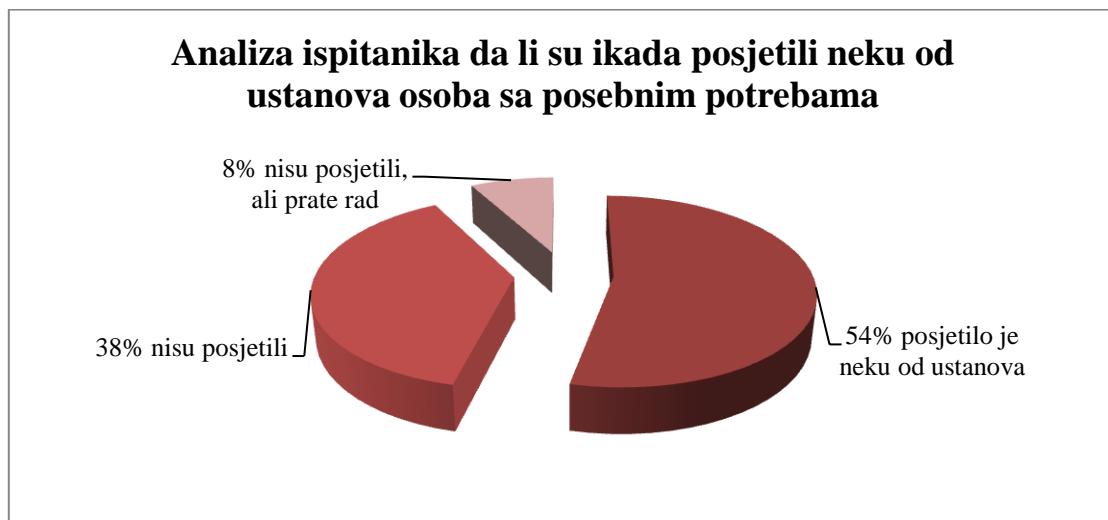
84 ispitanika (75%) tvrdi da su pomogli, 2 ispitanika (1,8%) tvrde da nisu a njih 26 ispitanika tvrde da nisu ali da su imali prilike da bi to učinili (23,2%)(Slika 4.28).

Slika 4.28. Analiza ispitanika dali su se susreli sa osobama sa posebnim potrebama

Pitanje 24. Da li ste ikada posjetili ustanovu/udrugu u kojoj borave osobe s posebnim potrebama?

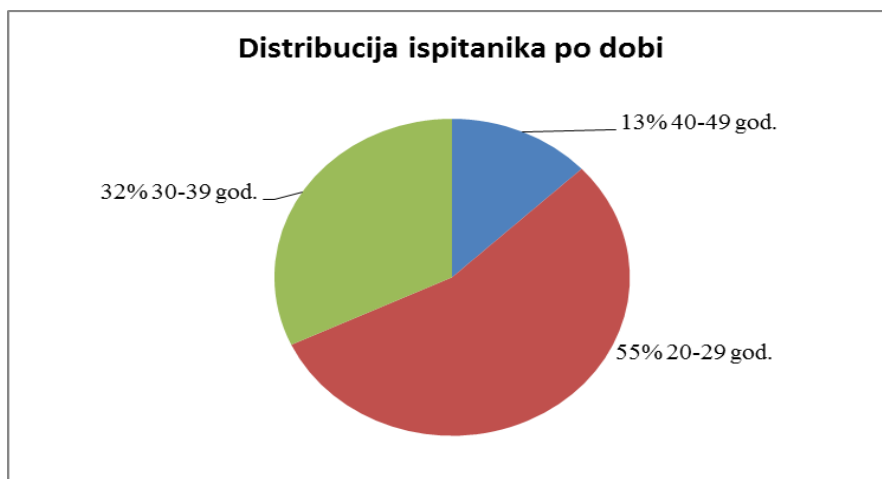
Od 112 ispitanika čak 60 (53,6%) posjetilo je jednu od ustanova/udrugu u kojoj borave te osobe, 43 ispitanika (38,4%) nije nikada posjetilo takve ustanove, dok 9 ispitanika (8%) nisu posjetili ustanove gdje borave osobe s posebnim potrebama ali prate rad tih ustanova (Slika 4.29).

Slika 4.29. Analiza ispitanika dali su posjetili neku od ustanova osoba sa posebnim potrebama

Kada se napravi distribucija ispitanika prema dobi na navedeno pitanje zanimljivo je da od 60 ispitanika koji su posjetili neku od ustanova njih 33 je u dobi od 20-29 godina. U dobnoj skupini od 30-39 godina je potvrđan odgovor dalo 19 ispitanika, dok u skupini od 40-49 godina je 8 ispitanika koji su posjetili neku od ustanova. Dobna skupina od 50 i više godina ne broji nijednog ispitanika koji je posjetio neku od ustanova gdje borave osobe s posebnim potrebama. Veliki broj osoba koje su posjetile neku od ustanova a u dobi su od 20 do 29 godina zahvalnost možemo pripisati i njihovom obrazovanju gdje je velika većina njih sa visokom školom.

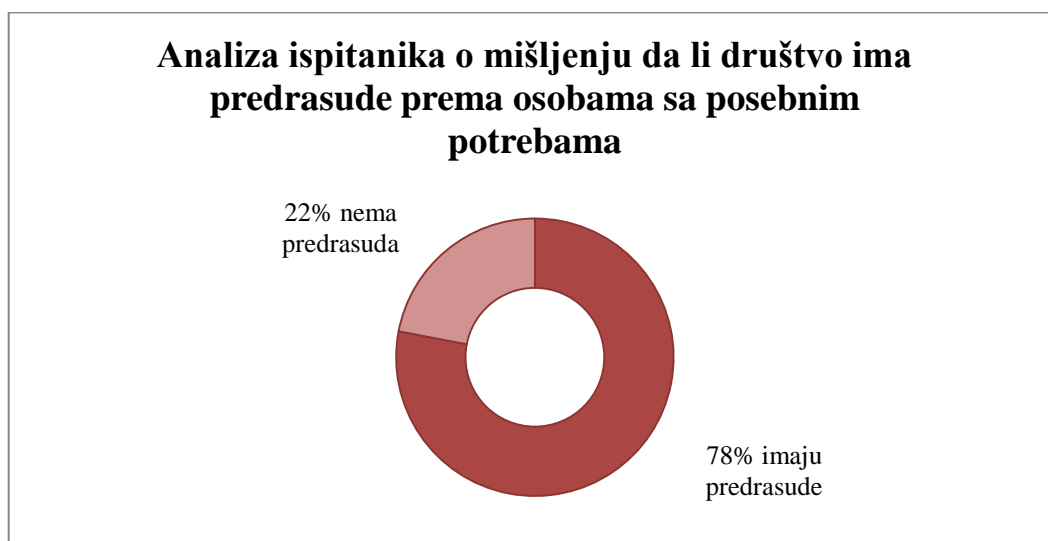

Slika 4.30. Distribucija ispitanika po dobi na pitanje 23.

Pitanje 25. Da li mislite da današnje društvo ima predrasude o osobama s posebnim potrebama?

Da današnje društvo ima predrasude prema osobama s posebnim potrebama potvrdno je odgovorilo čak 83 ispitanika, odnosno 78% dok samo 29 ispitanika, odnosno 22% smatra da društvo nema predrasuda (Slika 4.31).

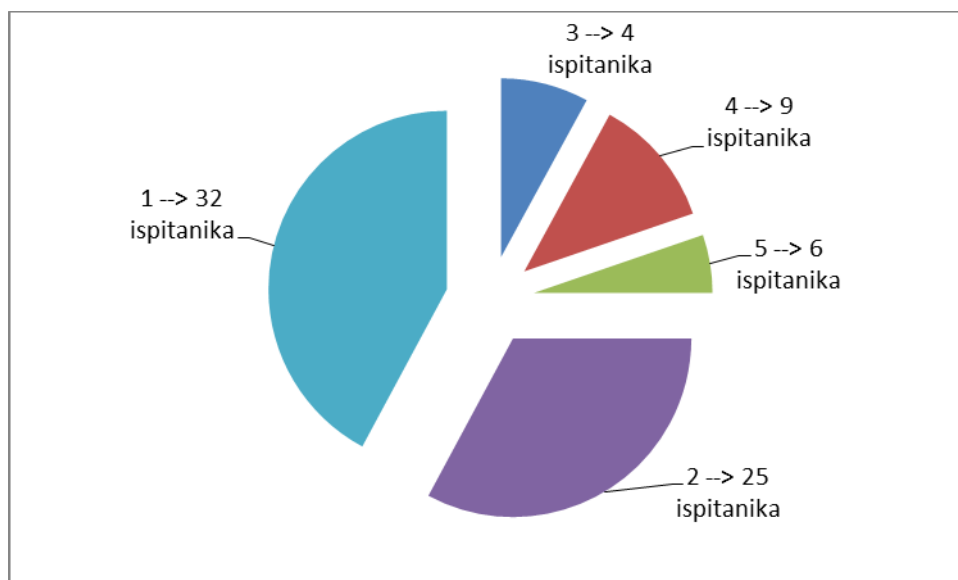
Slika 4.31. Analiza ispitanika o mišljenju dali društvo ima predrasude prema osobama sa posebnim potrebama

Pitanje 26. Na skali od 1-5 koliko se u Vašoj okolini spominje i priča o problemima i potrebama osoba s posebnim potrebama?

- 1- 32 ispitanika (28,6%)
- 2- 25 ispitanika (22,3%)
- 3- 4 ispitanika (3,57%)
- 4- 9 ispitanika (8%)
- 5- 6 ispitanika(5,4%)

(Slika 4.32)

Iz navedenog vidimo da je najviše ispitanika dalo kao odgovor broj 1 što znači da se u njihovoj okolini ne priča baš previše o problemima i potrebama takvih osoba ili se uopće ne priča.

Slika 4.32. Analiza ispitanika o mišljenju da li se dovoljno priča o osobama sa posebnim potrebama

Pitanje 27. Mogu li osobe s posebnim potrebama uz socijalnu pomoć i skrb normalno funkcionirati i da li su im sve potrebe zadovoljene?

Da osobe s posebnim potrebama mogu normalno funkcionirati i da su im sve potrebe zadovoljene smatra samo 13 ispitanika ili 8%. Da osobe s posebnim potrebama mogu normalno funkcionirati ali da im NISU sve potrebe zadovoljene smatra velika većina

ispitanika i to njih 51 ili 49%. Da osobe s posebnim potrebama ne mogu funkcionirati te da im osnovne potrebe nisu zadovoljene smatra čak 48 ispitanika ili 43% (Slika 4.33).

Neki od najčešćih odgovora koje su dali ispitanici i obrazložili ih su slijedeći:

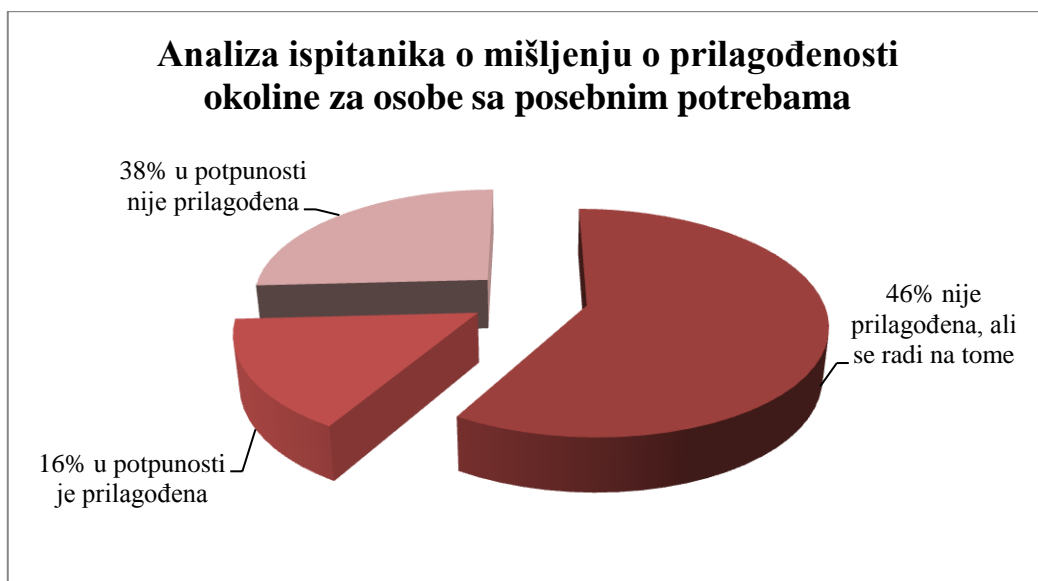
- da, ako primaju pomoć (fizičku i novčanu) u dovoljnoj količini sukladno njihovim potrebama
- smatram da nitko od socijale pomoći ne može normalno funkcionirati, pogotovo ne osobe koje imaju određeni hendikep
- nisu im zadovoljene sve potrebe i često su takve osobe zanemarene dok su im prihodi minimalni, uglavnom samo preživljavaju
- potrebe im nisu zadovoljene ali funkcioniraju

Slika 4.33. Analiza ispitanika o mišljenju da li se dovoljno priča o osobama sa posebnim potrebama

Pitanje 28. Da li je okolina dovoljno prilagođena takvim osobama? (npr. pješački prijelazi, rubnici, stepeništa i sl.)

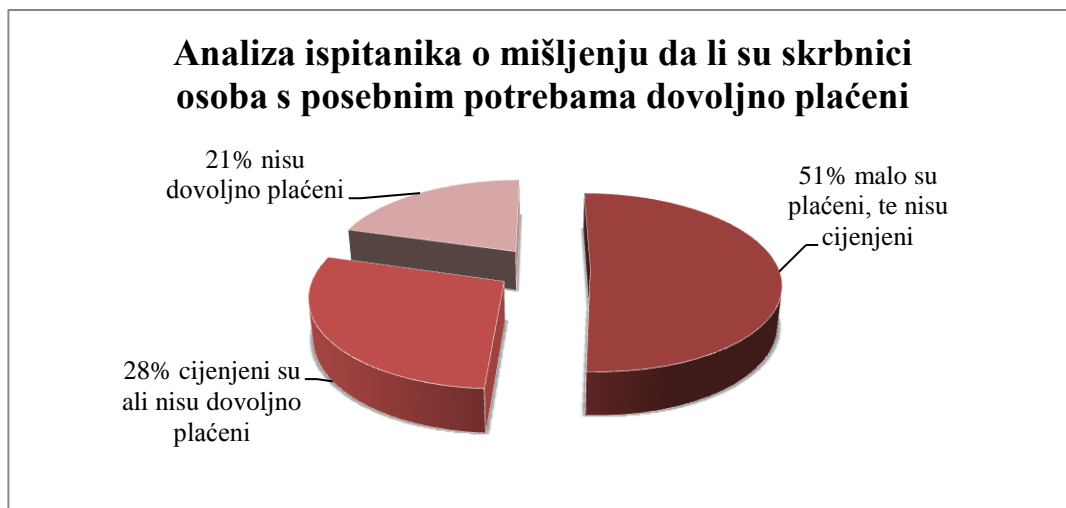
- 52 ispitanika navode da okolina nije prilagođena njihovim potrebama ali da se u posljednje vrijeme na tome radi i da se stanje poboljšava.
- Da u potpunosti okolina nije prilagođena osobama s posebnim potrebama navodi 43 ispitanika.
- Da je okolina prilagođena u potpunosti takvim osobama navodi samo 17 ispitanika (Slika 4.34).

Slika 4.34. Analiza ispitanika o mišljenju da li je okolina prilagođena osoba s posebnim potrebama

Pitanje 29. Da li su osobe koje se skrbe i brinu za osobe s invaliditetom dovoljno cijenjene i plaćene?

- Da nisu ni malo cijenjene a niti dovoljno plaćene za posao koji rade navodi 57 ispitanika.
- Da su cijenjene ali da nisu ni približno dovoljno plaćene za posao koji rade navodi 32 ispitanika.
- 23 ispitanika navodi da su osobe koje se skrbe i brinu za osobe s invaliditetom sve više cijenjene ali da im je i plaćeno dovoljno (Slika 4.35).

4.35. Analiza ispitanika o mišljenju da li su skrbnici osoba s posebnim potrebama dovoljno plaćeni

Pitanje 30. Na koji način današnje društvo može skrenuti pozornost na potrebu većeg angažiranja stručnjaka koji djeluju na ovom području?

- Od 112 ispitanika njih 5 nije ništa odgovorilo na ovo pitanje ili su dali odgovor da ne znaju.

Ostali ispitanici su dali veliki doprinos ovome istraživačkome radu i za kraj su napisali slijedeće komentare.

- Potrebna je veća edukacija društva, više se mora pričati o osobama s invaliditetom i njihovim potrebama.
- Češće se trebaju organizirati humanitarne akcije, makar je naše društvu uvijek u takvim akcijama velikodušno.
- Svojom aktivnošću i radom u raznim udrugama potrebno je i osvijestiti svoje bližnje o potrebama takvih osoba.
- Objasniti ljudima kako i oni zaslužuju jednaka prava na život kao i svi ostali.
- Potrebno je više osvještavati društvo putem mediji.
- Javnim okupljanjem i koncertima, gdje će se takve osobe "prezentirati" i dokazati da i oni vrijede i puno više nego što ljudi misle.
- Važno je poticati otvaranje više Centara za skrb za osobe s posebnim potrebama.

- Današnje društvo može apelirati na radne aktivnosti i prikupljanje određenih sredstava u svrhe pomoći trajno oštećenim osobama i njihovim skrbnicima.
- Zaposliti više osoba i više cijeliti osobe koje se brinu za osobe s posebnim potrebama.
- Potrebna je veća financijska pomoć osobama s posebnim potrebama ali i osobama koje se skrbe za njih.
- Treba više promovirati volontiranje.
- Potrebno je ulagati više novaca u sustav o brizi za osobe s posebnim potrebama.
- Uz pomoć države izgraditi više kvalitetnih objekata, educirati više buduće medicinsko osoblje da se bavi time, te platiti ljude za njihov rad i trud na adekvatan način.
- Važno je vršiti edukativne akcije od najmlađih dobnih skupina, raditi plakate, vršiti predavanja u školama o osobama s posebnim potrebama.
- Bombardirati negativnom statistikom, istraživanjima, iznošenjem manje poznatih podataka u javnost, što prije!
- Više pomoći djeci s posebnim potrebama te im osigurati stručne asistente u nastavi.
- Trebalo bi se u medijima skrenuti veća pozornost na osobe s posebnim potrebama. Trebao bi se pokazati napredak kod osoba s kojima su radili stručnjaci. Dobrih rezultata ima u gotovo svim područjima. Samo javnost nije dovoljno informirana i nažalost još uvijek se takvi problemi stavljaju u drugi plan.
- Potrebna su veća izdvajanja iz proračuna.
- Edukacijom i emisijama dokumentarnog i interaktivnog tipa, događanjima koja će pokazati da i takve osobe vrijede, buđenjem savjesti kod onih koji okrenu glavu i ne žele vidjeti da smo svi ljudi s varijacijama, kakva i priroda i ja u suštini.

5. RASPRAVA

Predmet ovog istraživanja je bio ispitati, kritički analizirati, utvrditi i interpretirati stavove nasumično odabrane populacije Osječko-baranjske županije o osobama s posebnim potrebama. Početak istraživanja započet je sa pretpostavkom da društvo danas ima neke predrasude prema osobama sa nekom vrstom oštećenja, sljedeći tekst donosi osvrt na njihova razmišljanja, stavove ali i znanje.

5.1. Znanje ispitanika o osobama s posebnim potrebama

Provedenim istraživanjem se pokazalo da populacija Osječko-baranjske županije razumije i shvaća koga sve ubrajamo u osobe s posebnim potrebama. To se moglo vidjeti u drugom dijelu upitnika (pitanje 6) kada je čak 91 ispitanik od njih 112 odgovorio točno tko su sve osobe sa posebnim potrebama. Također, ispitanici su dobro informirani kada je riječ o broju osoba s invaliditetom. Naime, broj osoba sa invaliditetom se sve više povećava (8) a toga je očito svjesno i društvo oko njih, pa je čak 75% ispitanika dobro odgovorilo na pitanje o broju osoba sa oštećenjem (pitanje 7).

Prema izvješću o osobama s invaliditetom u RH (8), Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo iz ožujka 2015. godine, najveći broj osoba s invaliditetom, njih 259 887 (51,1%), je u radno aktivnoj dobi (19-64 godina), dok je u dobnoj skupini 65 i više 205 639 (40,5%) osoba. Invaliditet je prisutan i u dječjoj dobi (0-19 godina), i to u udjelu od 8,4%. Iz čega se može zaključiti da su ispitanici ipak dobro osviješteni o zastupljenosti osoba s invaliditetom prema dobnim skupinama (pitanje 8). Također, ispitanici su svjesni da invaliditet češće pogađa mušku populaciju. Sociodemokratski podaci (8) pokazuju da je osoba s invaliditetom muškog spola u RH 306 614 (60%) dok je ženskog spola 201 736 (40%) (pitanje 9).

Prema dostupnim podacima sustava socijalne skrbi (8), 78,3% osoba s invaliditetom živi sa svojom obitelji. Njih 18,4% živi samo, dok 0,5% ima svoga skrbnika ili udomitelja. U posebnim ustanovama boravi 2998 osoba s invaliditetom a u nezadovoljavajućim uvjetima stanovanja živi 16,3% osoba s invaliditetom. Navedeni podaci nam pokazuju da su ispitanici upoznati s time da većinom osobe s invaliditetom žive sa svojom obitelji, to je vidljivo u pitanju 12 kada je 101 ispitanik (90,2%) odgovorio točno.

Kada raspravljamo o Osječko-baranjskoj županiji i broju osoba s posebnim potrebama koje žive u njoj, može se zaključiti da ispitanici znaju o kolikoj zastupljenosti te populacije je riječ. Naime u 13. pitanju 48 ispitanika (42,9%) je odgovorilo točno kada je riječ o postotku osoba s invaliditetom u navedenoj županiji. Bitno je napomenuti da ipak 44 ispitanika (39,3%) smatra da je broj osoba sa invaliditetom u njihovoj županiji manji od 10%, što nažalost nije istina. Stanje na dan 12.03.2015., u navedenoj županiji živi 31 731 osoba s invaliditetom od čega su 20 252 muški (64%) i 11 479 žene (36%) te na taj način osobe s invaliditetom čine 10,4% ukupnog stanovništva županije (8). Kada govorimo o vrsti oštećenja, ispitanici točno odgovaraju na pitanje 14 da su u njihovoj županiji najzastupljenija oštećenja lokomotornog sustava i duševnih poremećaja, i to čak njih 72,3%.

Što se tiče zapošljavanja osoba s invaliditetom u Osječko-baranjskoj županiji, ispitanici nemaju dobra saznanja o kojem broju zaposlenih je riječ. Njih 61 (54,5%) smatra da je u njihovoj županiji manje od 500 osoba sa invaliditetom zaposleno, dok podaci novoformirane baze zaposlenih osoba s invaliditetom (8) ukazuju na brojku od 637 zaposlenih, privremeno radno sposobnih u Osječko-baranjskoj županiji.

5.2. Stavovi ispitanika o osobama s posebnim potrebama

U posljednjem dijelu upitnika možemo izvući stavove ispitanika o osobama s posebnim potrebama.

Pod pitanjem 21 vidljivi su osjećaji ispitanika nakon susreta sa osobom koja ima neka od oštećenja. Može se reći da je veliki broj ispitanika (30,36%) ovo postavljeno pitanje potaklo na razmišljanje te jednostavno nisu mogli objasniti svoje osjećaje nego su samo bili zahvalni na svome zdravlju. Neki od najznačajnijih odgovora na to pitanje bili su: "prvenstveno osjećao se zahvalno i počinješ više cijeniti svoj život", "iznenađen njihovim pozitivnim stavom", "dirnuto zbog njihove želje za životom" i sl. Nažalost, samo 21 ispitanik se nakon susreta s takvom osobom osjećao normalno i jednako kao kad susretne osobu bez oštećenja. Iz navedenoga se može zaključiti kako ispitanici itekako imaju suosjećanja sa osobama s posebnim potrebama i kako prilikom njihovog susreta često zastanu i shvate da njihovi problemi nisu više toliko bitni.

Osobe sa oštećenjem se često susreću sa predrasudama kako su oni drugačiji od drugih te da ne mogu normalno funkcionirati i obavljati svoje obaveze kao osobe bez oštećenja. Znajući te činjenice, ispitanicima je postavljeno pitanje da li imaju predrasude prema toj populaciji (pitanje 24). 83 ispitanika navodi da društvo ima predrasude prema osobama s posebnim potrebama što je itekako zabrinjavajući podatak, jer samo 29 ispitanika smatra da predrasude ne postoje. Kada se ispitanicima ponudi skala sa brojevima od 1 do 5, da opišu koliko se u njihovoj okolini priča o problemima i potrebama osoba s oštećenjem, najveći broj ispitanika, njih 32 (28,6%) ocjenjuje odgovor brojem 1. To označava da se u njihovoj okolini ni malo ne priča o problemu osoba sa oštećenjem, što je opet zabrinjavajući podatak (pitanje 25).

Svjesni teškoće života osoba sa posebnim potrebama, predrasudama ali i diskriminacije prema njima, ispitanici svoje stavove pokazuju svojim odgovorima u pitanju 26. 99 ispitanika smatra da osoba sa oštećenjem ne može normalno funkcionirati ili da joj nisu sve potrebe zadovoljene uz primanje socijalne pomoći i skrbi. Ispitanici smatraju da su te osobe zanemarene, da su im prihodi minimalni, i da nemaju svoju obitelj i svoje bližnje njihov bi život bio nemoguć. Interesantno je što je društvo ipak svjesno njihovih problema ali i potreba.

Posljednje pitanje upitnika donosi mnoštvo ideja koje su dali ispitanici, kako pomoći i skrenuti pozornost na osobe s posebnim potrebama. Zanimljivo je da je čak 107 ispitanika imalo potrebu nešto napisati i svojom idejom pomoći pri osvještavanju društva o njihovim potrebama. Važno je i napomenuti da je 24 ispitanika na posljednje pitanje napisalo da se zahvaljuju na ovakvoj vrsti istraživanja. Još neke od zanimljivih rečenica bile su: "Čovjek se nakon ovakvog istraživanja zapita koliko zapravo cijeni svoj život", "Hvala vam što sam i ja danas nešto naučio".

5.3. Razlika u znanju s obzirom na obrazovanje

Kada se napravi osvrt na obrazovanje ispitanika, u pitanju kada se traži da odgovore koga sve ubrajamo u osobe s posebnim potrebama, osobe sa završenom višom školom su u velikom postotku točno odgovorile, i to njih 43%. Osobe sa završenom srednjom školom, njih 57%, su u najvećem broju točno odgovorile na postavljeno pitanje, iz čega možemo zaključiti da je obrazovanje utjecalo na postavljeno pitanje o definiciji osoba s posebnim potrebama (pitanje 6).

U pitanju 11. samo je 2,7% ispitanika dalo krivi odgovor kada se govorilo o zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Naime, troje ispitanika je navelo da osobe sa invaliditetom ne mogu stupiti u radni odnos. Od tih troje ispitanika, njih dvoje je sa nezavršenom ili završenom osnovnom školom dok je jedan ispitanik sa završenom srednjom školom. Može se zaključiti da je i u ovom pitanju obrazovanje imalo ulogu.

Pod pitanjem 12. većina ispitanika je točno odgovorila kada se tražilo gdje osobe sa posebnim potrebama borave, kod svojih obitelji ili u posebnim ustanovama. Ali ipak 10% ispitanika je krivo odgovorilo i navelo da osobe sa invaliditetom većinom žive u nekoj od ustanova. Tako od 11 ispitanika koji su krivo odgovorili, dvoje ih ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu, dok ostalih 9 imaju završenu srednju školu. Iz navedenog možemo zaključiti da su svi ispitanici sa završenom višom školom točno odgovorili na navedeno pitanje.

Pitanje 17 nam donosi veliko iznenađenje, naime, 75% ispitanika smatra da nije u redu osobu sa oštećenjem vida pozdraviti riječima: "vidjet ćemo se". Tako bi većina ispitanika dobro razmislila koji bi pozdrav uputila osobi sa oštećenjem vida. Kada se osvrnemo na obrazovanje zanimljivo je reći da bi krivo postupilo čak 33% osoba sa završenom višom školom, 64% osoba sa završenom srednjom školom i 3% sa nezavršenom ili završenom osnovnom školom. Također, možemo zaključiti da je ovdje riječ većinom o mlađoj dobnoj skupini ispitanika.

5.4. Razlika u znanju s obzirom na dob

Pod pitanjem 19 mogli smo vidjeti i kako dob utječe na mišljenje ispitanika. Tako njih 51% koji su u najmlađoj dobnoj skupini, od 20-29 godina, učinilo bi pogrešku i ostvarili kontakt sa psom vodičem slijepe osobe. Manji dio populacije ostalih dobnih skupina bi to isto učinio ali opet ne toliko veliki dio kao ove mlađe skupine.

Pitanje 23 tražilo je od ispitanika da nam kažu jesu li ikada posjetili neku od ustanova gdje borave osobe sa posebnim potrebama. Tako je najmlađa skupina ispitanika, njih 55%, posjetila neku od ustanova. Tolikom velikom postotku možemo zahvaliti tome što je većina njih sa završenom višom školom, ali treba se osvrnuti na to i da je velika većina ispitanika medicinske struke, što se u ovim odgovorima može i vidjeti.

Posljednje pitanje (pitanje 29) donosi nam mnogo ideja i korisnih informacija kako bi se moglo doprinijeti boljoj kvaliteti života osoba sa posebnim potrebama. Zanimljivo je istaknuti da je svaka osoba iz mlađe dobne skupine, od 20-29 godina, imala puno toga za napisati. Starije dobne skupine su svoje ideje dali u kratkoj riječi ili rečenici, dok su mlađe dobne skupine napisale puno više.

6. ZAKLJUČAK

Na kraju istraživanja možemo zaključiti kako populacija Osječko-baranjske županije ima puno razumijevanja i suosjećanja prema osobama s posebnim potrebama. Svjesni su u kakvim uvjetima žive, sa kakvim se sve predrasudama susreću i da malo tko mari za njih i njihova prava. Ispitanici su svojim odgovorima pokazali da imaju veliko znanje kada se govori o samoj definiciji osoba s posebnim potrebama. Tako se pod pitanjem 6. moglo uočiti da čak 91 ispitanik zna koga sve ubrajamo u osobe s posebnim potrebama, ali i da su svjesni da se broj osoba s oštećenjem sve više povećava. Njihovo znanje uvelike ovisi o i obrazovanju, što se moglo vidjeti u rezultatima istraživanja. Jedan od zanimljivih podataka svakako je pod pitanjem 11 kada je samo 2,7% ispitanika krivo odgovorilo kada se govorilo o zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Od troje ispitanika koji su naveli da se osobe s invaliditetom ne mogu zaposliti, što je krivi odgovor, dvoje ispitanika je sa nezavršenom/završenom osnovnom školom i jedan ispitanik sa završenom srednjom školom. Iz čega možemo zaključiti da su svi ispitanici sa završenom višom školom točno odgovorili i velika većina ispitanika sa završenom srednjom školom, odnosno samo je jedan krivo odgovorio. Nije samo znanje igralo ulogu u mišljenju, znanju ali i stavovima ispitanika, već je i dob ispitanika. Pod pitanjem 19 može se uočiti kako bi 51% ispitanik mlađe dobne skupine krivo postupio i pokušali bi ostvariti kontakt sa psom vodičem. Takav potez možemo opravdati time da bi mlađa populacija vjerojatno pokušala pokazati suosjećanje osobi s oštećenjem. Također, utjecaj dobi se mogao vidjeti i pod pitanjem 23 kada su rezultati istraživanja pokazali da je čak 55% ispitanika mlađe dobne skupine posjetilo neku od ustanova u kojima osobe s posebnim potrebama povremeno borave. Takav zanimljiv podatak možemo zahvaliti i njihovoj dobi ali i obrazovanju, jer sve više mladih danas sudjeluje u humanitarnim akcijama, više je organizacija na fakultetima i mladi se više povode raznim organizacijama.

Ispitanici su svojim odgovorima, posebice u posljednjem pitanju (pitanje 30), dali mnoštvo novih ideja kako bi društvo bilo bolje informirano o potrebama tih osoba.

Najvažnije je da se poštuje njihovo dostojanstvo, da se promiču njihova prava i da se društvo bori protiv stereotipa i predrasuda povezanih sa takvim osobama. Također, mora se podići svijest o njihovim sposobnostima i izjednačiti ih sa svakim čovjekom na ovome svijetu. Unatoč dobrim saznanjima ispitanika, građane je potrebno dodatno informirati o osobama sa posebnim potrebama. Potrebno je raditi na smanjenju socijalne distance prema ovoj populaciji, te raditi na tome da građani imaju više informacija o tim osobama. Društvo treba

činiti više da se ovoj populaciji osiguraju jednake mogućnosti i prava kao i zdravim ljudima, uključujući pravo na odgovarajuće obrazovanje koje će maksimalno razviti njihove sposobnosti, pravo na rad, te pravo na dostojanstven život. Pored podizanja svijesti o osobama koje boluju, potrebno je osvijestiti i probleme sa kojima se suočavaju ljudi oko njih, te pružiti odgovarajuću podršku tim ljudima. Građane je potrebno ohrabriti da se i sami uključe u borbu za prava ove populacije. Konačno, pri planiranju kampanje za podizanje svijesti građana o ovim temama najbolje je koristiti medije.

7. LITERATURA

---

1. Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom. New York: Ujedinjeni Narodi; 1975.
2. Kovačević V, Stančić V, Mešovšek M. Osnove teorije defektologije. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet za defektologiju; 1988.
3. Pavić J. Zdravstvena njega osoba s posebnim potrebama – nastavni tekstovi. Zagreb: Zdravstveno veleučilište; 2007.
4. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom. Narodne novine br. 64/01 od 16.07.2001.
5. Buljevac M. Socijalni rad s osobama s invaliditetom – interna skripta. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; 2012.
6. Koščak D. Položaj i vrednovanje osoba s posebnim potrebama u društvu i Crkvi. Rijeka: Katolički bogoslovni fakultet; 2003.
7. Sarađen L. Zdravstvena njega osoba s posebnim potrebama – nastavni tekstovi. Split: Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet; 2008.
8. Benjak T. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj [Elektronička knjiga]. 2015. Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2017/03/Invalidi_2015.pdf (21.11.2016.)
9. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Što je diskriminacija? [Online] 2012. Dostupno na: https://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=doc_download&gid=63&Itemid=98 (15.3.2017.)
10. Vodič za poslodavce - Kako zaposliti osobu s invaliditetom? [Elektronička knjiga] Zagreb: Delegacija Europske Unije u Republici Hrvatskoj i Hrvatski zavod za zapošljavanje; 2011. Dostupno na: http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Kako_zaposliti_OI.pdf (9.3.2017.)
11. Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima. Narodne novine br. 64/02 od 04.06.2002.
12. Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine br. 73/97 od 27.6.1997.
13. Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz osnovnog zdravstvenog osiguranja za provođenje zdravstvene njege u kući. Narodne novine br. 88/10 od 14.07.2010.
14. Ljubičić M. Zdravstvena njega osoba s invaliditetom. Zadar: Sveučilište u Zadru; 2014.

15. Mejaški Bošnjak V. Smjernice Hrvatskog društva za dječju neurologiju za cerebralnu paralizu. *Paediatrica Croatica*. 2012;56:157-163.
16. Šikić J. Oftalmologija, udžbenik za studente medicine. Zagreb: Narodne novine; 2003.
17. Biondić I. Integrativna pedagogija – odgoj djece s posebnim potrebama. Zagreb: Školske novine; 1993.
18. Barišić J. Socijalna podrška osobama s oštećenjem vida. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; 2013.
19. Mladina R, Ivković M, Bumberž, Prgomet D, Prstačić R, Šubarić M. Otorinolaringologija. Zagreb: Školska knjiga; 2008.
20. Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir. O gluhosljepoći [Online]. 2017. Dostupno na: http://www.dodir.hr/ogluhosljepoci.php#.WMwRiG81_IU (11.1.2017.)
21. Vjera i djela – portal katoličkih teologa. Bijeli štap [Online]. 2015. Dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/bijeli-stap/> (3.5.2017.)
22. Čulić V, Čulić S, i sur. Sindrom Down. Split: Naklada Bošković i Udruga 21 za sindrom Down; 2009.
23. Večernji list d.o.o. Život osoba s Downovim sindromom u Hrvatskoj [Online]. 2017. Dostupno na: <http://ordinacija.vecernji.hr/zdravlje/preventiva/zivot-osoba-s-downovim-sindromom-u-hrvatskoj/> (3.5.2017.)
24. Bujas Petković Z, Frey Škrinjar J i sur. Poremećaji autističnog spektra. Zagreb: Školska knjiga; 2010.
25. Škarić I. Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje. Zagreb: Mladost; 1998.
26. Bjelica J, Galić-Jušić I, Pavlić-Cottiero A, Posokhova I, Prvčić I, Rister M. Priručnik o disleksiji, disgrafiji i sličnim teškoćama u čitanju, pisanju i učenju [Elektronička knjiga]. Zagreb: Hrvatska udruga za disleksiju; 2009. Dostupno na: <http://hud.hr/wp-content/uploads/sites/168/2014/11/hud-web-tekst.pdf> (3.5.2017.)
27. Microsoft Excel 2010 [računalni program]. Washington: Microsoft Corp.; 2010.

8. POPIS KORIŠTENIH KRATICA

---

dr. – i drugo

DSM-IV– dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje

god. – godina

ICIDH – International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps

(Međunarodna klasifikacija oštećenja, invaliditeta i hendikepa)

IQ– kvocijent inteligencije

MR– mentalna retardacija

RH – Republika Hrvatska

SAD – Sjedinjene Američke države

sl. – slično

SZO – Svjetska zdravstvena organizacija

UN- Ujedinjeni narodi

9. SAŽETAK

Uvod: Tijekom prošlosti ali i danas svaka osoba koja je drugačija često se izolira iz društva. Netko bi pomislio da u novom i modernijem vremenu dolazi do promjena stava prema takvim osobama, ali i dan danas okretanje glave prilikom susreta sa osobom koja je drugačija nije ništa novo.

Cilj: Zadatak ovog istraživanja je ispitati i prikazati znanje i stavove populacije Osječko-baranjske županije o osobama s posebnim potrebama. Osnovni cilj je ukazati na probleme s kojima se susreću osobe s posebnim potrebama. Također, ispitati, kritički analizirati, utvrditi i interpretirati stavove populacije o mišljenju, a i samim saznanjima kako pomoći osobama koje boluju od bilo koje vrste oštećenja koja iziskuje posebnu potrebu.

Metodologija: Za ispitanike je posebno osmišljen upitnik u svrhu ovog istraživanja. Upitnik se sastoji od 30 pitanja za čije je ispunjavanje potrebno 10 minuta. Ispitivanje je provedeno na području Osječko-baranjske županije tijekom rujna i listopada 2016. godine. U ispitivanju je sudjelovalo 112 ispitanika od kojih je 62 osobe ženskog spola dok je 50 osoba muškog spola.

Rezultati: Ispitanici su svojim odgovorima pokazali da imaju veliko znanje kada se govori o samoj definiciji osoba s posebnim potrebama. Tako se pod pitanjem 6 moglo uočiti da čak 91 ispitanik zna koga sve ubrajamo u osobe s posebnim potrebama, ali i da su svjesni da se broj osoba s oštećenjem sve više povećava. Njihovo znanje uvelike ovisi o i obrazovanju, što se moglo vidjeti u rezultatima istraživanja.

Zaključak: Na kraju istraživanja možemo zaključiti kako populacija Osječko-baranjske županije ima puno razumijevanja i suosjećanja prema osobama s posebnim potrebama. Svjesni su u kakvim uvjetima žive, sa kakvim se sve predrasudama susreću i da malo tko mari za njih i njihova prava. Građane je potrebno ohrabriti da se i sami uključe u borbu za prava ove populacije.

Ključne riječi: Osobe s posebnim potrebama, društvo, stavovi, znanje, predrasude

10. SUMMARY

Introduction: It is known that during the past, but also in these days, every person who is different is often isolated from the society. A lot of people would think that with time things would change, but that is not so true. Turning heads on people who are different is not strange, it happens every day.

Goal: Main task of this research is to examine and demonstrate knowledge and attitudes of the population of Osječko-baranjska county about people with disabilities. The main goal is to show problems that affect people with special needs. At the same time, to examine, critically analyze, determine and interpret the attitude of the population and their opinions and knowledges about people with special needs and how to help to make their lives easier.

Methodology: This research consists of a questionnaire. The questionnaire was specially made for this research and it consists of 30 questions. Testing was conducted at the Osječko-baranjska county in September and October 2016. The study included 112 examined people of which 62 were females and 50 males .

Results: The respondents have shown that they have large knowledge about the definition of people with special needs. Question 6 shows that 91 respondents knows who is included in the group of people with special needs, and that they know that the number of those people is rising. Their knowledge depends of the education they have.

Conclusion: At the end of this research we can determine that the population of Osječko-baranjska county has a lot of compassion and understanding of people with special needs. They are aware of their conditions of living and the prejudices they meet with, and that not many people care about them. The citizens have to be encourage to fight for human right of these people.

Keywords: people with special needs, society, attitude, knowledge, prejudices

11. PRILOZI

Prilog 1. Upitnik

Upitnik

1. Spol (zaokružite) : a) Muško   b) Žensko
2. Dob (nadopišite) : _____
3. Stupanj obrazovanja:
  - a) Završena ili ne završena osnovna
  - b) Završena srednja škola
  - c) Završena viša škola/fakultet
4. Gdje živite?
  - a) U gradu
  - b) Na selu
  - c) U prigradskom naselju
5. Koji je primjereni termin za osobe kojima je potrebna pomoć druge osobe u svakodnevnom funkcioniranju?
  - a) "invalid"
  - b) "invalidna osoba"
  - c) "slijepac"
  - d) "osoba s invaliditetom"
6. Osobe s posebnim potrebama su:
  - a) Samo stariji, nemoćni i napušteni, siročad, alkoholičari, ovisnici, nepismeni i odgojno zapostavljeni
  - b) Osobe sa oštećenjem vida, sluha, oštećenje govorno-glasovne komunikacije, tjelesna oštećenja
  - c) Osobe s autizmom, mentalnom retardacijom, duševnim poremećajima te s više vrsta oštećenja
  - d) Sve od navedenog smatram da je točno
7. Broj osoba s invaliditetom se: a) smanjuje   b) povećava   c) niti se smanjuje niti se povećava

8. U kojoj dobi je najveća zastupljenost osoba s posebnim potrebama?

- a) U dječjoj dobi (0-19 god.)
- b) U radnoj aktivnoj dobi (19-64 god.)
- c) U starijoj dobnoj skupini (65 godina i više)

9. Kod kojeg spola je invaliditet zastupljeniji? a) kod muškog spola b) kod ženskog spola

10. Većina osoba s invaliditetom nema ni završenu osnovnu školu. Navedenu tvrdnju smatrate:

- a) Točnom
- b) Netočnom

11. Osobe s invaliditetom mogu stupiti u radni odnos.

- a) Točno
- b) Netočno

12. Većina osoba s invaliditetom živi:

- a) U posebnim ustanovama
- b) Sa svojom obitelji

13. Od ukupnog broja stanovništva Osječko-baranjske županije, osobe s invaliditetom čine približno 11% stanovništva, prema Vašem mišljenju:

- a) Točno
- b) Netočno – postotak je manji
- c) Netočno – postotak je veći

14. Najčešće vrste oštećenja kod osoba s invaliditetom s područja Osječko-baranjske županije su:

- a) oštećenja lokomotornog sustava i duševni poremećaji
- b) mentalna retardacija
- c) oštećenje glasovno govorne komunikacije
- d) oštećenje vida i sluha
- e) autizam

15. U Osječko-baranjskoj županiji zaposleno je preko 500 osoba s invaliditetom.

- a) Točno
- b) Netočno

16. Koliko je osoba u Osječko-baranjskoj županiji koje imaju posljedice ratnih djelovanja iz II. Svjetskog rata ili su civilni invalidi rata?

- a) Oko 100 osoba
- b) Oko 700 osoba
- c) Oko 1400 osoba
- d) Preko 2000

17. Smatrate li da je u redu završiti razgovor sa slijepom osobom riječima "Vidimo se opet"? (ukratko obrazložite svoj odgovor)

---

18. Jeste li ikada parkirali osobno vozilo na mjestu koje je predviđeno za osobe s invaliditetom?

- a) Da
- b) Ne

19. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili potvrdno, ukratko obrazložite zašto.

---

20. Da li biste ikad dirali psa kojeg ugledate na ulici kako vodi slijepu osobu?

Pitanja informativnog tipa

21. Da li ste se ikada susreli s osobom s posebnim potrebama? (npr. sa osobom s oštećenjem vida, sluha i dr.)

- a) Da
- b) Ne

22. Ukoiko ste na prethodno pitanje odgovorili potvrdnim odgovorom, kako ste se osjećali nakon Vašeg susreta?

---

23. Da li ste ikada pomogli takvoj osobi u svakodnevnoj aktivnosti? (npr. pomogli osobi s oštećenjem vida da pređe cestu i sl.)

- a) Jesam
- b) Nisam
- c) Nisam imao prilike ali bih to učinio/la

24. Da li ste ikada posjetili ustanovu u kojoj borave osobe s posebnim potrebama?

- a) Jesam
- b) Nisam
- c) Nisam ali pratim rad takvih ustanova i njihovih udruga

25. Da li mislite da današnje društvo ima predrasude o osobama s posebnim potrebama?

- a) Da
- b) Ne

26. Na skali od 1-5 koliko se u Vašoj okolini spominje i priča o problemima i potrebama osoba s posebnim potrebama?

1   2   3   4   5

27. Mogu li osobe s posebnim potrebama uz socijalnu pomoć i skrb normalno funkcionirati i da li su im sve potrebe zadovoljene?

---

28. Da li je okolina dovoljno prilagođena takvim osobama? (npr. pješački prijelazi, rubnici, stepeništa i sl.)

---

29. Da li su osobe koje se skrbe i brinu za osobe s invaliditetom dovoljno cijenjene i plaćene?

---

30. Na koji način današnje društvo može skrenuti pozornost na potrebu većeg angažiranja stručnjaka koji djeluju na ovom području?

IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA

Pod punom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradio/la samostalno, poštujući načela akademske čestitosti, pravila struke te pravila i norme standardnog hrvatskog jezika. Rad je moje autorsko djelo i svi su preuzeti citati i parafraze u njemu primjereno označeni.

Mjesto i datum	Ime i prezime studenta/ice	Potpis studenta/ice
U Bjelovaru, <u>12. 5. 2017.</u>	Ana Ranogajec	Ranogajec

Prema Odluci Visoke tehničke škole u Bjelovaru, a u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, elektroničke inačice završnih radova studenata Visoke tehničke škole u Bjelovaru bit će pohranjene i javno dostupne u internetskoj bazi Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Ukoliko ste suglasni da tekst Vašeg završnog rada u cijelosti bude javno objavljen, molimo Vas da to potvrdite potpisom.

Suglasnost za objavljivanje elektroničke inačice završnog rada u javno dostupnom nacionalnom repozitoriju

Ana Ranogajec

ime i prezime studenta/ice

Dajem suglasnost da se radi promicanja otvorenog i slobodnog pristupa znanju i informacijama cjeloviti tekst mojeg završnog rada pohrani u repozitorij Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i time učini javno dostupnim.

Svojim potpisom potvrđujem istovjetnost tiskane i elektroničke inačice završnog rada.

U Bjelovaru, 12. svibnja 2017.

Ranogajec

potpis studenta/ice